

Arbetspension

Backhopparen
Matti Hautamäki
landar tryggt

4

4 **Arbetspensionslagarna gäller inte professionella idrottare**

Backhopparen **Matti Hautamäki** och ishockeyspelaren **Tommi Miettinen** berättar när de började tänka på pensionen.

7 **Lyft katten på bordet**

Finansinspektionen kräver klara spelregler för hur arbetspensionsanstalterna ska använda pengar för att främja arbetshälsan hos kundföretagen.

7

9 **Arbetsförmögen eller delvis arbetsförmögen**

I serien Vilket slags pension? presenterar vi nu invalidpensionen. Årligen går ca 24 000 personer i invalidpension.

12 **Pensionsmyndigheten sköter pensionerna i Sverige**

Ett reportage om pensionsystemet i Sverige.

18 **Sjukpensionerad som ung**

Den offentliga debatten om sjukpensioneringar bland unga bygger mer på föreställningar än fakta. Specialforskare **Raija Gould** och statistikplanerare **Heidi Nyman** presenterar fakta i sin expertartikel.

12

20 **Garantipensionen – lika för alla**

I början av mars införs garantipensionen. Det betyder att miniminivån för pensionen höjs.

23 **Sjukförsäkringsreformen i Sverige – konsekvenser för dem som bor i Finland**

Kontaktchef **Kerstin Appel** skriver i sin expertartikel om det nuvarande svenska systemet med sjukersättning och aktivitetsersättning.

24

24 **Skruva fast korken**

Det finns mycket forskning och statistik om alkoholbruket från flera decennier. Däremot har det varit knappt om information om hur följderna av alkoholbruket syns på arbetsplatserna.

26 **Ungdomarna tveksamma till livslängdskoefficienten**

Livslängdskoefficienten var temat för en paneldiskussion på Arbetspensionsdagen.

28 **Jorden runt**

Utrikesnyheter om pensionerna.

Alltsammans är grundtrygghet

26

30 Frankrike söker balansen
Kontaktchef **Hannu Ramberg** skriver om pensionsreformerna i Frankrike.

31 Aktuellt och utnämningar

Så här inför årsskiftet är det livligt i bokhandeln. I Finlandia-tävlingens skugga spirar det fram många intressanta minitävlingar. Släktkrönikor, romantik och kokböcker utmanas nu av en helt ny genre, en sidogren som koncentrerar sig på Satakommitténs arbete.

Minst ett helt verk har tillägnats den framlidna kommittén, men innanför många pärmar, för att inte tala om bloggar, finns det hela kapitel och artiklar om samma tema. Skribenterna har samma intresse, att finna orsaken till att resultatet av kommitténs arbete blev så knapert.

Men blev det verkligen så knapert? Det skapades ett helt nytt pensionsslag, garanti-pensionen, för att se till miniminivån på små pensioner, utan att den inkomstrelaterade tryggheten ökade. Det var ingen betydelselös reform. Det lades fram gott om förslag, och en del av dem kommer också att förverkligas. Det har också uppstått en debatt om förhållandet mellan den inkomstrelaterade sociala tryggheten och minimitryggheten.

Debatten går het. På vems bekostnad förbättras de fattigastes ställning? Kan minimitrygghetens nivå höjas utan att också nivån på den inkomstrelaterade tryggheten höjs? Vem gynnas? Vem understöder vad? Frågor, fler frågor och också några försök till svar har hörts.

Röken ligger tät över skyttegroparna från 1950- och 60-talet. Då skapades arbetspensionen vid sidan av folkpensionen, och det gick inte smärtfritt. Folkpensionen hade varit en trygghet för småbrukarbefolkningen. Nu fick den sällskap av en inkomstrelaterad pension, som bättre beaktade vanliga löntagare. Nästan en innovation var lagen om pension för arbetstagare i kortvariga arbetsförhållanden. Redan då började man försäkra korttidsanställningar

Efter en viss misstänksamhet i början har man hittat en balans mellan folk- och arbetspensionen, och de senare samordningsreglerna kan rentav betraktas som eleganta. Den springande punkten har ju varit förhållandet mellan minimitryggheten och den inkomstrelaterade tryggheten. Det borde gå att klara sig på miniminivån. Den får ändå inte vara så hög att det inte längre lönar sig att arbeta. Med stigande inkomster borde minimitryggheten skäras bort i rimliga proportioner, inte för skarpt.

En period av motsättningar upplevde vi på 1980-talet, när debatten om medborgarlön kom igång. Vi får hoppas att vi inte delar in oss i de gamla lägren igen, nästan tre decennier senare. För att åtminstone slåss med jämbördiga vapen borde man komma överens om terminologin. Här kommer några förslag: Grundtryggheten utgörs inte bara av folk- eller garantipensionen, utan också av den inkomstrelaterade tryggheten. Ett argument för detta är att den inkomstrelaterade tryggheten inte heller är något som medborgarna själva behöver ordna.

För att det inte ska bli alltför enkelt, måste man också ta upp en utmaning som ingår i begreppet inkomstrelaterad trygghet. Många kommer inte att tänka på att det är fråga om en socialförsäkring, som skyddar medborgarna mot inkomstförlust till följd av sociala risker. Undrar om en bok med titeln *Grundtrygghet och socialförsäkring* skulle klara sig i julhandeln. Jag gissar att segern skulle gå till *Tusen och en natt av kommittéarbete*.

Kati Kalliomäki

Idrottarnas sociala trygghet börjar växa till sig

Arbetspensionslagarna gäller inte **PROFESSIONELLA IDROTTARE**

Vi kan tjäna in pension i allt högre ålder, men lagen om pension för arbetstagare (ArPL) tillämpas inte på idrott. Bestämmelser om idrottares pensioner finns i lagen om olycks-

falls- och pensionsskydd för idrottsutövare. Systemet för social trygghet för professionella idrottare är så nytt att ingen ännu får ålderspension för idrottare.

Backhopparen Matti Hautamäki började sin proffskarriär som tonåring. – Då tänkte man inte på att man kunde tjäna pengar på idrotten. Sådant kommer man bara inte att tänka på, för att inte tala om försäkringar.

Den första inkomstrelaterade olycksfalls- och arbetspensionsförsäkringen för idrottare skapades först på 1990-talet. Behovet av inkomstrelaterad socialförsäkring för idrottare blev aktuellt, när högsta domstolen i några domar ansåg att en idrottare hade haft ett anställningsförhållande. Före det fick idrottarna ty sig till den grundläggande sociala tryggheten och frivilliga försäkringar, och idrott betraktades inte som ett yrke.

Nu har det varit möjligt att teckna idrottarförsäkringar i tio år. Försäkringsbolaget Pohjola var länge det enda försäkringsbolaget som beviljade idrottarförsäkringar. Nu finns det också andra bolag. Orsaken till att försäkringsslaget inte är populärt är att det är oförmånligt att försäkra idrottare. Risken för olycksfall är fyrtiofaldig bland idrottare jämfört med andra yrkesutövare. Dessutom är de som betalar för försäkringen få.

Arbetspensionslagarna gäller inte dem som

har idrott som yrke, utan det finns en särskild lag om pensions- och olycksfallsförsäkring för idrottare.

– Idrotten har inte råd att ge ett obegränsat skydd, och därför har man skapat ett eget system för idrottare. Annars skulle försäkringarna bli för dyra, preciserar regeringsrådet Jaakko Hannula vid social- och hälsovårdsministeriet.

Ishockey är den mest yrkesmässiga grenen

Lagen om olycksfalls- och pensionsskydd för idrottsutövare reviderades år 2009. Enligt den nya lagen är det obligatoriskt att försäkra en lagidrottare efter en viss inkomstgräns, medan försäkringen är frivillig för idrottare i individuella grenar. Idrottare som utövar individuella grenar kan få en olycksfalls- och pensionsförsäkring enligt lagen om deras inkomster överstiger inkomstgränsen.

– Tidigare var försäkringen obligatorisk också för individuella idrottare, men i praktiken var det få som tecknade en försäkring. Idrottare i individuella grenar kan närmast jämföras med företagare, som själva bedömer sin risk, påpekar **Leo Sokka** på försäkringsbolaget Pohjola.

De flesta försäkrade idrottare är ishockey- eller fotbollsspelare. Graden av yrkesmässighet är högst i ishockey på liganivå, där det förutsätts att spelarna har en försäkring. Ishockeyspelare på den nivån får nästan undantagslöst sin huvudsakliga inkomst av idrotten.

Tommi Miettinen, 34, som spelar i ishockeylaget Kalpa i Kuopio, säger att spelarna får mycket information om sitt försäkringsskydd via spelarföreningen. Med stigande ålder blir spelarna mer intresserade av frågorna.

Miettinen började sin karriär i mitten av 1990-talet, då socialförsäkringen för idrottare började ta form.

– Då blev det också möjligt att fondera en

Ungefär tusen idrottare är försäkrade

- En idrottare kan bli försäkrad enligt lagen, om förvärvsinkomsterna överstiger 9 600 euro. För idrottare i individuella grenar är försäkringen alltid frivillig.
- Ålderspensionen tillväxer med 4,5 procent av inkomsten. Ålderspensionen betalas ut från 65 års ålder.
- År 2007 fanns det ca ett tusen försäkrade idrottare, ca 40 i individuella grenar. Antalet ersättningsgilla skador var ca 1 600.
- De flesta försäkrade är ishockey- eller fotbollsspelare.
- Största delen av de idrottare som omfattas av försäkringssystemet är män. Största delen av de kvinnliga idrottarna utövar individuella grenar eller är utländska spelare i idrottslag.
- Den första förordningen om pensionsskydd och olycksfallsskydd för idrottare gavs år 1995. Den egentliga lagen trädde i kraft fem år senare, 1.7.2000.

Enligt ishockeyspelaren Tommi Miettinen kommer det ganska mycket an på var och en att ta hand om sina försäkringar. – Genom spelarföreningen får vi information, men ganska mycket tycks bero på idrottarens eget intresse.

del av lönen. Fonden garanterar en grundläggande inkomst, när proffskarriären är slut, säger Miettinen.

Miettinen spelade nästan tio år i Sverige, men återvände till Finland för ett år sedan. Han säger att spelarna i Sverige fonderar en del av sina inkomster på liknande sätt som i Finland. Det svenska systemet är visserligen flexiblere.

– I Finland kan man fondera sådana summor som man vill, medan det i Finland ska vara en viss procentandel av inkomsten. Dessutom är det mera fritt att ta ut pengarna. I Sverige uppmanas spelarna att fondera inkomster. I samband med avtalsförhandlingar vill en del svenska lag veta om spelaren har gjort det. Det blir billigare för klubben.

Tills vidare beviljad invalidpension blev möjlig

Det återstår ännu några år av Miettinens nuvarande kontrakt. Han utesluter inte heller möj-

ligheten att fortsätta efter det. Allt fler idrottare har en längre karriär än förr. Detta beaktas i den nya lagen genom att försäkringsskyldigheten förlängs med fem år till 43 års ålder.

– Man hinner ännu fundera på framtiden. Mycket beror på hur man orkar och om man hålls frisk.

Miettinen säger att han har haft tur med sin karriär, eftersom han t.ex. inte har råkat ut för allvarliga skador.

Olycksfallsrisken är betydande bland idrottare. Till exempel år 2007 inträffade det 1,5 skador per försäkrad idrottare. Skadorna leder sällan till bestående handikapp, men ibland kan följden bli permanent arbetsförmåga.

Enligt den nuvarande lagen kan idrottaren i ett sådant fall få olycksfallspension som beviljas tills vidare. Tidigare var det möjligt att få olycksfallspension antingen till 38 års ålder eller i tio års tid.

– Det är ganska sällsynt att en idrottare blir permanent arbetsförmögen, men nu finns det

en trygghet. Ersättningsgraden har också fastställts enligt en genomsnittlig löntagares inkomstnivå, säger **Marko Jortikka** på försäkringsbolaget Pohjola.

Om en idrottare blir oförmögen att utöva idrott, dvs. sin egen gren, kan han eller hon få olycksfallspension i fem års tid. I den nya lagen infördes också en förpliktelse till rehabilitering till ett nytt yrke.

– Det är ju en stor utmaning för den yrkesinriktade rehabiliteringen att idrottare ofta saknar en stark grundutbildning.

*Text: Lea Taivassalo
Foto: Marko Hoppo*

Matti Hautamäki har inte råkat ut för allvarliga skador under sin karriär. – I en del andra grenar är risken mycket större.

Framgång möjliggör försäkringsskyddet i individuella grenar

► Idrottare i individuella grenar måste vara framgångsrika för att kunna få sin sociala trygghet i skick. Backhopparen **Matti Hautamäki** tecknade en lagstadgad olycksfalls- och idrottsförsäkring för idrottsutövare i början av 2000-talet. Då vann han flera OS-medaljer.

Hautamäki deltog i sin första världscup som 16-åring.

– Då tänkte jag aldrig tanken att hoppandet skulle kunna bli mitt levebröd. När man är så ung tänker man inte annars heller på sådant som försäkring, påpekar Hautamäki.

Han säger att endast ett fåtal förtjänar så

mycket på backhoppning att de kan få en idrottarförsäkring. De som har det besvärligast är medelmåttiga idrottare, som inte slår igenom ordentligt.

– Då är nästan ingenting riktigt bra. När karriären tar slut står många på bar backe utan yrke eller ekonomisk trygghet.

Hautamäki, som nu är 29 år gammal, var målinriktad redan som ung. Han har gått i idrottsgymnasium. Under karriären har han garderat sig för framtiden genom att fondera en del av sin inkomst. En idrottarfond är officiellt ett sätt för idrottaren att skjuta upp be-

skattningsbar inkomst till framtiden.

– Alla fonderar inte, men jag är nöjd för att jag har gjort det. När karriären tar slut, kan jag tack vare fonden i lugn och ro studera och skaffa mig ett yrke, säger Hautamäki.

Han tänker mycket på livet efter karriären och tecknade i våras också en frivillig pensionsförsäkring.

– För lite och för sent, men någonting ändå.

*Text: Lea Taivassalo
Foto: Marko Hoppo*

Överdirektör Outi Antila på social- och hälsovårdsministeriets försäkringsavdelning. (Foto: Karoliina Paatos).

Pensions-Tapiolas verkställande direktör Satu Huber. (Foto: Janne Lehtinen).

Direktör Timo Aro ansvarar för Ilmarinens kundrelationer. (Foto: Tomi Parkkonen).

Direktör Hannu Tarvonen ansvarar för Varmas kundrelationer. (Foto: Rami Salle).

Klarare spelregler om arbetshälsopengar

Katten på bordet

Finansinspektionen tog i november tag i en fråga som redan länge har väckt debatt. FI kräver klara spelregler för hur arbetspensionsbolagen använder de pengar som är avsedda för att främja välbefinnande på arbetsplatserna.

Cheferna för arbetspensionsbolagen är förvånansvärt eniga om att det behövs exaktare bestämmelser och effektivare övervakning.

”Vi har syndat, men lovar bot och bättring, bara någon talar om för oss hur.” Så kan arbetspensionsdirektörernas budskap sammanfattas.

Alla bolag har gjort ett bra jobb, men de pengar som är avsedda för arbetshälsan har också använts för kundanskaffning, och kunderna vet också om det, säger Pensions-Tapiolas vd **Satu Huber**.

Pensionsbolag kan utnyttja arbetshälsopengar i kundanskaffningen t.ex. så att bolaget som ett ytterligare lockbete för presumtiva kunder utlovar pengar för främjande av arbetshälsan, utan att desto närmare fråga, vad pengarna används till.

Urbana legender

När klara spelregler saknas, blomstrar de urbana legenderna.

Det ryktas att kundrelationer och arbetshälsa har främjats bland annat på snöskotersafari i Lappland för företagsledningen. Det sägs också att arbetshälsopengar har använts för att skaffa ny belysning till ett företag.

En person vet berätta att en direktör på ett arbetspensionsbolag lovade ett företag, som upplöste sin pensionsstiftelse, 40 000 euro för främjande av arbetshälsan utan några krav på hur pengarna skulle användas. Det lär finnas en kopia av anbudet i skrivbordslådan hos en utomstående person.

Sådana rykten frodas så länge som spelreglerna är oklara eller saknas helt.

En riktig uppståndelse blev det dock först när Aalto-universitetet ensamt och 17 universi-

tet tillsammans ordnade en offentlig anbudstävling om sina pensioner via mäklare. Anbudstävlingen omfattade endast pensionerna för universitetsanställda som är födda 1980 eller senare. Staten ansvarar fortfarande för den äldre personalens pensioner.

– Det är det första offentliga fallet. Det är bra att anbudet på detta sätt kom i dagsljuset. För oss är däremot också små företag viktiga. Det är frustrerande att t.ex. förlora konkurrensen om en arbetsplats med 50 anställda på grund av 10 000 euro vars användning inte har specificerats. Vi beviljar arbetshälsopengar endast mot kvitto, säger Huber.

Inte jag, men...

Varma gick ut som segrare i tävlingen om både Aalto-universitetets och de övriga universitetens pensioner. Bolaget erbjöd de 17 universitetens pool mer än tre miljoner euro i arbetshälsopengar för att användas under 3–4 år. Det var det överlägset största anbudet och endast en fjärdedel mindre än det sammanlagda beloppet arbetshälsopengar som bolaget använde år 2008.

Varma fick också Aalto-universitetet som kund, fast erbjudandet av arbetshälsopengar inte låg i toppen i anbudstävlingen.

Direktör **Hannu Tarvonen**, som ansvarar för kundrelationer på Varma, påminner att arbetshälsopengarnas andel i poängsättningen i den anbudstävlingen som mäklaren ordnade för de 17 universiteterna endast var 12 av ett hundra.

– Den här debatten om universitetens arbets-hälsopengar är förarglig. Vi var också annars överlägsna i anbudstävlingen. Vi vann också Aalto-universitetets anbudstävlan, fast poäng-sättningen i dessa två tävlingar var helt olika, säger Tarvainen.

När man lyssnar på arbetspensionsledarna kommer man att tänka på en äkta man som va-rit ute på dåliga vägar: “Inte jag, men grabbar-na...”

Kundrelationsdirektör **Timo Aro** vid Ilmarinen betonar att Ilmarinen var det första ArPL-bolaget som startade ett projekt för att främja arbetshälsan.

– Ilmarinen anser att det är bäst att först tillsammans med kundföretaget bedöma behovet att främja arbetshälsan. På det sättet blir resultatet mycket bättre än om man bara delar ut pengar, säger Aro.

– I anbudet till universiteten syns det att det är så vi arbetar.

– Syftet med att ge pengar för främjande av arbetshälsan är att förebygga invalidpensioneringar.

Det ser ut att behövas noggrannare bestämmelser i lagen. Så kan man undvika eventuella överdrifter och ändå stödja sådan verksamhet i företagen som kan förebygga invalidpensioneringar, säger direktör **Riitta Korpiluoma** vid Pensionsskyddscentralen.

Den som är smart får mer

Som en del av försäkringsavgiften tar arbetspensionsbolagen ut en s.k. avgiftsdelen för hantering av invaliditetsrisken, dvs. en arbetshälsoavgift. Den är i genomsnitt 0,03 procent av de försäkrades lönesumma. Åren 2006–2009 blev det sammanlagt ca 42 miljoner euro. Under samma tid bokförde bolagen ca 46 miljoner euro som arbetshälsokostnader.

ArPL-bolagen anser att det inte ens är meningen att dessa pengar ska delas ut till alla kunder med ett jämnt belopp per knapp.

– Vi måste se vilket behov kunderna har och hurdana projekt de planerar. Finansieringen från oss beror också på hur mycket fö-

retaget självt vill satsa på arbetshälsan, säger Tarvonen.

Satu Huber är av samma åsikt.

– Vi kan satsa mer på ett företag än på något annat, om företaget har ett pilotprojekt som kan kopieras och också tillämpas på andra bolag, säger Huber.

Mer anvisningar och tillsyn

ArPL-bolagen ber nu social- och hälsovårdsministeriet och Finansinspektionen om mer regler och noggrannare tillsyn av användningen av arbetshälsopengarna.

– Övervakaren vet inte heller nu, vad den egentligen borde övervaka. Vi kan ju inte komma överens om spelreglerna sinsemellan. Konkurrensverket skulle ju ingripa, säger Tarvonen.

Text: Juha Jaakkola

Foto: Arkiv och arbetspensionsbolagen

Enorma skillnader i penninganvändningen

Finansinspektionen bad i våras alla arbetspensionsbolag om en utredning över hur de har delat ut arbetshälsopengar till sina kunder. Skillnaderna var stora.

I bakgrunden till utredningen låg att alla de största överföringarna av kunder, såsom upplösningar av pensionsstiftelser och -kassor samt överföringar av statliga affärsverks pensionsförsäkringar, har landat i de två stora bolagen, Varma och Ilmarinen.

I samband med försäkringsavgiften tar ArPL-bolagen ut en arbetshälsoavgift, som i genomsnitt är 0,03 procent av lönesumman. Utan att nämna några namn konstaterar Finansinspektionen att det för verksamhet som främjar arbetshälsan har utlovats belopp som ”mångdubbelt överstiger” den arbetshälsoavgift som inflyter från de nya kundrelationerna.

En av de flagrantaste skillnaderna torde vara i det anbud med vilket Varma fick 17 universitet som kunder.

”Arbetspensionsbolagen har olika sätt rutiner, en del utlovar stora satsningar på arbetshälsa, medan andra är måttligare”, är Finansinspektionens återhållsamma slutsats.

Fiva anser att det i princip lönar sig att uppmuntra verksamhet för främjande av arbetshälsan. Reglerna borde dock vara tydligare och transparentare än i dag för både aktörerna och övervakaren, eftersom verksamheten för arbetshälsa och hanteringen av arbetshälsokostnaderna i bokföringen och bokslutet inverkar på kon-

Direktör Riitta Korpiluoma på Pensionsskyddscentralen.

kurrensen mellan arbetspensionsanstalterna.

Finansinspektionen väntar på att social- och hälsovårdsministeriet ska bereda lagstiftning som ger klarhet bland annat i följande frågor:

- hur mycket pengar ett arbetspensionsbolag kan använda till arbetshälsofrämjande verksamhet,

- om ett ArPL-bolag kan använda andra pengar än sådana som samlats in genom arbetshälsoavgiften till arbetshälsoprojekt,
- hur mycket kan pengar som samlats in för arbetshälsan riktas till enskilda kunder, med hänsyn till att kunderna ska behandlas jämlikt,
- om bolagen i samband med kundöverföringar i förväg kan utlova satsningar på arbetshälsan.

Överdirektör **Outi Antila** på social- och hälsovårdsministeriets försäkringsavdelning uppger att man på ministeriet som bäst skriver en promemoria utifrån Finansinspektionens initiativ. Hon säger emellertid att det inte kommer någon ny lagstiftning om konkurrensen mellan arbetspensionsbolagen före riksdagsvalet i vår.

– Jag vill inte ta ställning till frågan på rak arm. Allt beror på vad nästa regering kommer att skriva i sitt regeringsprogram om konkurrensbestämmelserna för arbetspensionsanstalterna.

– Arbetshälsofrågorna finns på dagordningen för en arbetsgrupp som leds av statssekreterare **Eeva Kuuskoski**, konstaterar **Riitta Korpiluoma**. Vi väntar på att arbetsgruppen ska komma med förslag till nya spelregler som bidrar till en målinriktad arbetshälsoverksamhet i både större och mindre företag.

Text: Juha Jaakkola

Foto: Uzi Varon

Arbetsoförmögen eller delvis arbetsförmögen?

Nästan 24 000 personer gick i invalidpension från arbetspensionssystemet i fjol. Deras medelålder när de fick beslutet om invalidpension var 52,1 år.

Invalidpensionen ger ekonomisk trygghet om arbetsförmågan sviker. Den består av den pension som tillvuxit av anställningar och eventuell företagsverksamhet. Dessutom ingår en pensionsdel för återstående tid.

I medeltal fick invalidpensionstagarna 1 207 euro i pension per månad, män fick 1 475 euro och kvinnor 970 euro i månaden.

Bland dem som får invalidpension är 217 000 arbetspensionstagare, och bland dessa får en knappt var tionde delinvalidpension. När sjukpension som FPA betalar räknas med, blir antalet pensionstagare ca 272 000.

Man kan ansöka om invalidpension eller delinvalidpension när man inte längre kan arbeta och arbetsförmågan bedöms vara nedsatt i minst ett års tid.

Pensioner som beviljas på grund av arbetsoförmåga är rehabiliteringsstöd och partiellt rehabiliteringsstöd, vilka beviljas på viss tid, och invalidpension och delinvalidpension, vilka beviljas tills vidare.

I allmänhet föregås invalidpensionen av sjukdagpenning, som FPA betalar. Om arbetsförmågan är nedsatt med minst 60 procent och rehabiliteringen inte har gett tillräckligt resultat, kommer full invalidpension i fråga. Den beviljas tills vidare, om det är osannolikt att arbetsförmågan återställs.

Om sökanden klarar av deltidarbete eller lättare arbetsuppgifter än tidigare, kan delinvalidpension beviljas. Ett villkor för delinvalidpension är att inkomstnivån på grund av sjukdom har minskat med minst 40 procent.

Om det finns hopp om att arbetsförmågan återställs, beviljas pension på viss tid. Sådan pension kallas rehabiliteringsstöd.

Det är möjligt att övergå i delinvalidpension direkt från arbete, och medan man ännu arbetar kan man ansöka om ett förhandsbeslut om rätten till delinvalidpension. Man kan fortsätta att arbeta med sin återstående arbetsförmåga. Det är ett bättre alternativ än att helt stanna utanför arbetslivet.

Text: Anne Iivonen
Statistikgrafik: Heidi Nyman

Läs mer:

Arbetspension.fi

FPA.fi

Mastdo.fi

Genomsnittlig arbetspension för personer som fick invalidpension enligt arbetspensionssystemet år 2009, €/mån

	Antal	Genomsn. arbetspension €/mån
Män	114 096	1 475
Kvinnor	102 825	970
Samtliga	216 921	1 207

Arbetspensionstagarna åren 2002–2009

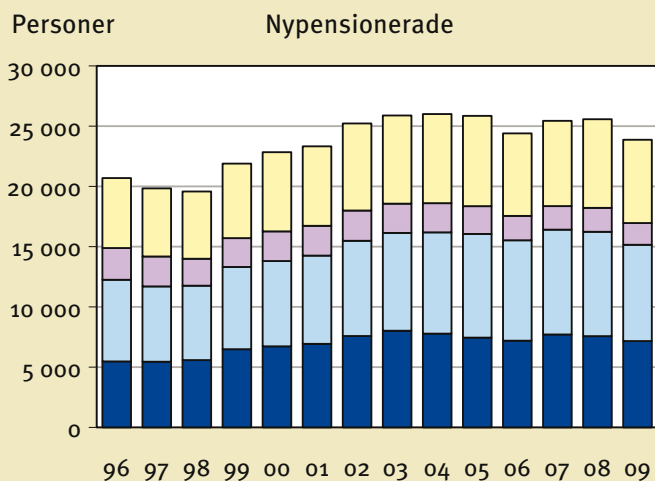
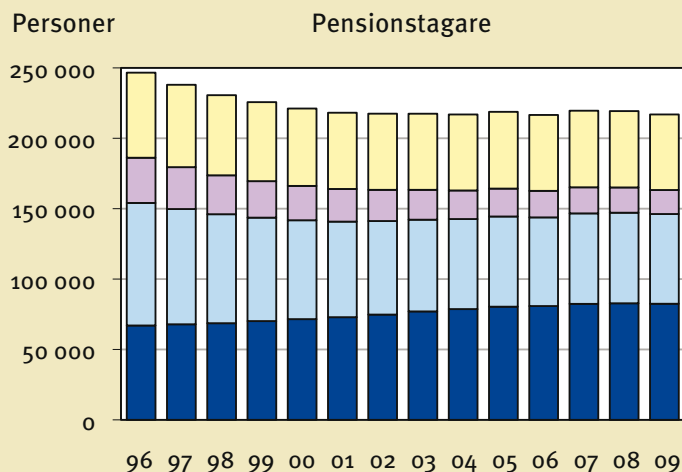
	Arbets- och folkpensionstagare	Arbetspensionstagare
2002	267 204	217 478
2003	267 140	217 450
2004	266 972	216 910
2005	269 428	218 784
2006	267 383	216 566
2007	271 624	219 586
2008	272 878	219 315
2009	272 326	216 921

I siffrorna ingår egentliga arbetspensioner (tills vidare beviljade och rehabiliteringsstöd) och individuella förtidspensioner.

Nya invalidpensionstagare inom arbetspensionssystemet åren 2000–2009

	Män	Kvinnor	Samtliga
2000	12 144	10 695	22 839
2001	12 336	10 989	23 325
2002	13 632	11 591	25 223
2003	14 016	11 869	25 885
2004	13 912	12 092	26 004
2005	13 486	12 367	25 853
2006	12 451	11 948	24 399
2007	12 948	12 474	25 422
2008	13 019	12 555	25 574
2009	12 246	11 624	23 870

Invalidpensionstagare och nya invalidpensionstagare åren 1996–2009 enligt sjukdomshuvudgrupp (arbetspensioner)

■ Psykiska sjukdomar
■ Sjukdomar i rörelseorganen
■ Sjukdomar i cirkulationsorganen
■ Övriga sjukdomar

I siffrorna ingår egentliga invalidpensioner och individuella förtidspensioner.

Heter det sjukpension eller invalidpension?

► Pension som betalas på grund av arbetsoförmåga kallas *invalidpension* i arbetspensionslagarna. I den nya folkpensionslagen från år 2007 infördes termen *sjukpension*, som bättre motsvarar det allmänna språkbruket. När man talar om folkpension är *sjukpension* alltså den rätta termen. *Sjukpension* kan också användas som ett allmänt begrepp. När det uttryckligen eller huvudsakligen är fråga om arbetspensioner, är *invalidpension* korrekt. Den finska motsvarigheten till båda termerna är *työkyvyttömyyseläke*.

Bedömningen bygger på ett läkarutlåtande

★ Bedömningen av arbetsförmågan utgår från ett läkarintyg om sökandens hälsotillstånd. Intyget kallas B-läkarutlåtande. Beslutet om pension fattas utgående från en medicinsk och en socioekonomisk bedömning.

Beslutet om invalidpension fattas av den pensionsanstalt, där sökanden senast har varit försäkrad. Denna pensionsanstalt ger också råd om avgörandet. Även Pensionsskyddscentralen och FPA:s byråer ger råd på ett allmänt plan.

Kan man börja jobba igen?

★ När en invalidpensionstagare överväger att börja arbeta på nytt, gör han eller hon klokt i att kontakta sin pensionsanstalt och ta reda på hur mycket han eller hon kan förtjäna utan att gå miste om pensionen.

Pensionsutbetalningen kan avbrytas eller pensionen dras in helt på grund av förvärvsinkomster. Full pension kan också ändras till delpension.

Den som får full invalidpension kan förtjäna högst 40 procent av sin stabiliserade medelinkomst utan att pensionen påverkas. Vid delinvalidpension är gränsen 60 procent.

För att främja invalidpensionstagares återgång i arbetslivet har man stiftat en temporär lag, som är i kraft 1.1.2010–31.12.2013. Enligt den kan invalidpensionstagare alltid förtjäna minst 600 euro i månaden. Det finns också ett lagförslag om att denna gräns ska höjas till 687,74 euro, när lagen om garantipension träder i kraft.

På samma gång är det meningen att inkomstgränsen ska bindas till folkpensionsindex. För närvarande är gränsen 600 euro. Invalidpensionen kan lämnas vilande för den tid som pensionstagaren arbetar. Pensionen kan lämnas vilande för minst tre månader och högst två år i sänder.

Många faktorer ska beaktas vid invalidpension

Vad betyder "återstående tid"?

★ Med pension för återstående tid avses att pensionen tillväxer också på basis av en beräknad tid utöver den verkliga tiden i arbete, dvs. från början av det år då pensionsfallet inträffar till den normala pensionsåldern.

För att ha rätt till pension för återstående tid måste man ha varit etablerad i arbetslivet och förtjänat sammanlagt minst 15 746,08 euro

(gränsbelopp år 2011) under de tio sista kalenderåren före det år då man blir arbetsförmögen. Pension för återstående tid tillväxer till slutet av den månad då man fyller 63 år. Pensionstillväxten är 1,5 % av den stabiliserade inkomsten.

Enligt en lagändring år 2005 görs en engångsförhöjning av invalidpensionen, när pensionen har fortlöpt utan avbrott i fem år. Engångsförhöjningen görs för första gången år

2010. Höjningen är större ju yngre pensionstagaren har varit när han eller hon har blivit arbetsförmögen. Höjningen berör pensionstagaren i åldern 24–55 år.

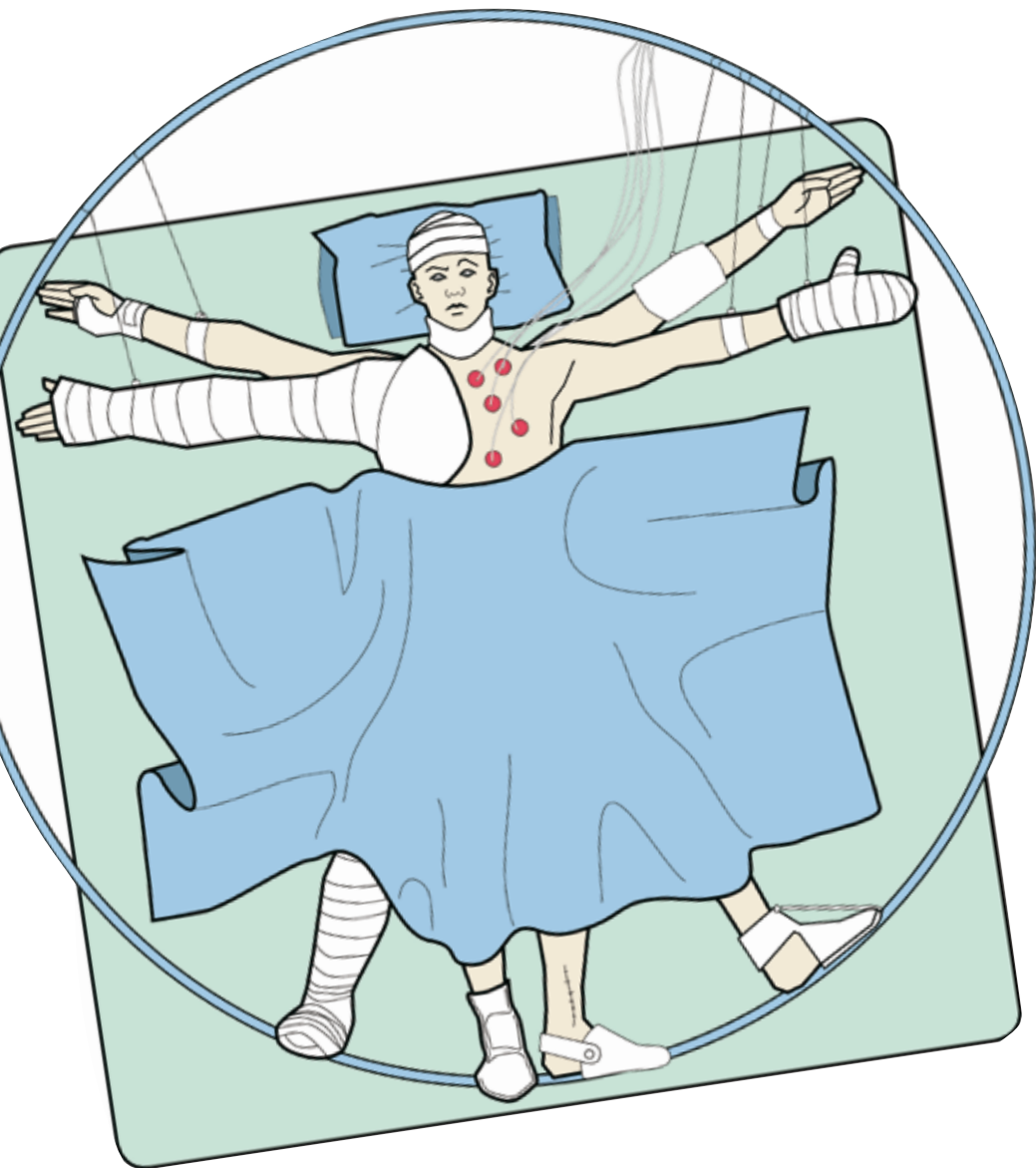
Hur inverkar livslängdskoefficienten?

★ Invalidpensionens belopp anpassas till förändringen av den förväntade livslängden med hjälp av livslängdskoefficienten. När pensionen börjar justeras den intjänade pensionen med livslängdskoefficienten för det år då arbetsförmågan börjar, om pensionsfallet inträffar år 2010 eller senare. Livslängdskoefficienten påverkar inte pensionen för återstående tid.

Finns det skillnader mellan den privata sektorn, kommunsektorn och staten?

★ Förutsättningarna för invalidpension är huvudsakligen desamma inom alla branscher. Det finns dock detaljskillnader mellan pensionerna inom den offentliga sektorn, såsom staten och kommunerna, och pensionerna inom den privata sektorn.

Den viktigaste skillnaden hänför sig till hur arbetsförmågan fastställs. Inom den offentliga sektorn tillämpas en yrkesbaserad definition av arbetsförmåga och inom den privata sektorn en allmän definition av arbetsförmåga.

Pensionsfabriken i Stockholm är i gång

Pensionsmyndigheten sköter den allmänna pensionen i Sverige

Den nya svenska Pensionsmyndigheten inledde sin verksamhet i januari 2010. Generaldirektör Katrin Westling Palm bygger upp en sakkunnigorganisation och organiserar tjänsterna för medborgarna enligt endörrsprincipen.

Det svenska pensionssystemet har fått en hemadress, i en gammal skofabrik på Södermalm i Stockholm.

Den restaurerade fabriksbyggnaden ser anspråkslös ut i gatubilden. De nya invånarna håller låg profil, stora reklamskyltar lyser med sin frånvaro. Ingången är diskret. Portgången från gatan till innergården har en enkel glasörr. Bredvid den finns en förteckning över de boende, med liten stil. Ett namn på listan är Pensionsmyndigheten.

Bakom den enkla fasaden sjuder det av liv. I den gamla skofabriken sköter man om pensionerna för åtta miljoner kunder och betalar ut förmåner för 262 miljarder kronor om året. I kontorslandskapet, bland den övriga personalen, sitter den nya förgrundsfiguren inom det svenska pensionssystemet, generaldirektören Katrin Westling Palm.

Alla tjänster på samma ställe

Pensionsmyndigheten öppnade officiellt dörrarna i januari 2010. Den grundades efter långt övervägande.

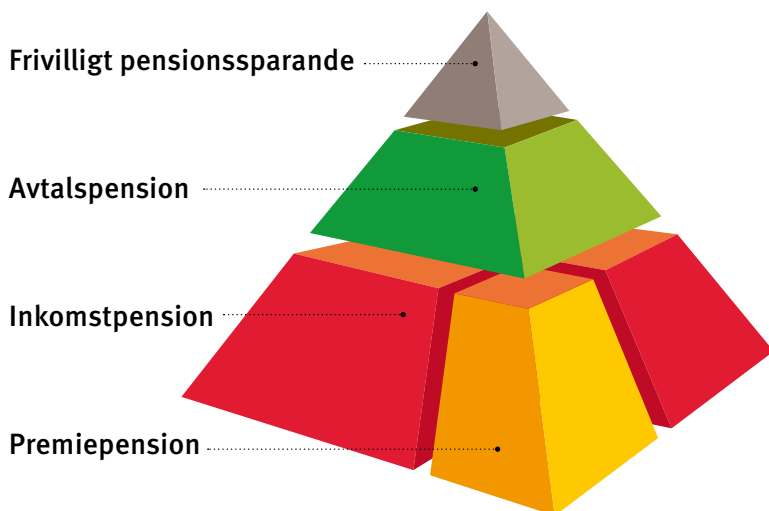
– Pensionsmyndigheten är resultatet av tio års diskussioner och planering. Behovet att grunda en ny myndighet blev konkret när vi såg hur vårt nya pensionssystem fungerar, säger Katrin Westling Palm.

Den främsta orsaken till att en ny myndighet grundades var att man ville betjäna medborgarna bättre. Pensionsären-

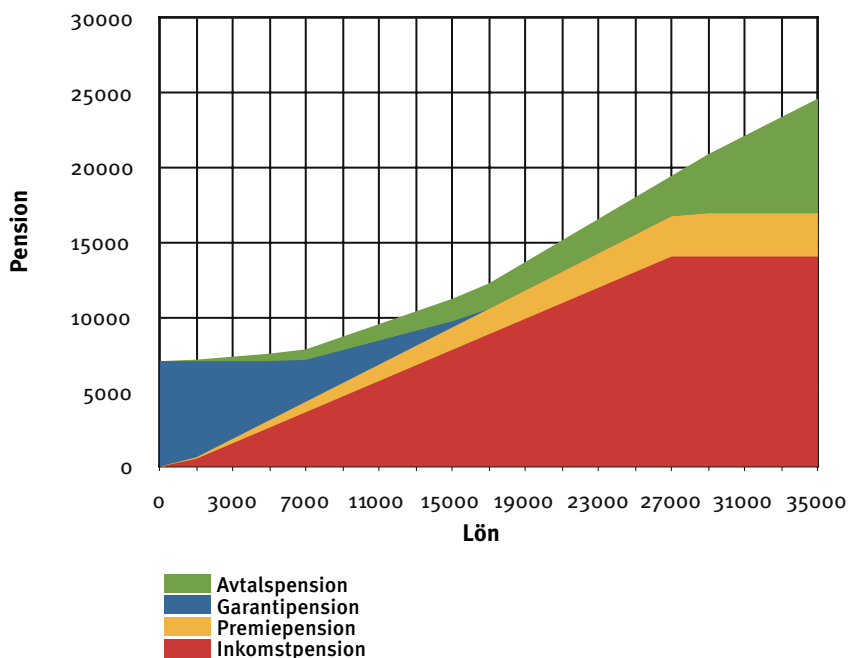
Den svenska pensionspyramiden

Pensionsmyndigheten ansvarar för inkomstpensionen och premiepensionen. De bildar basen i den s.k. pensionspyramiden. Avtalspensionerna är tilläggspensioner som arbetsgivarna och arbetstagarna inom olika branscher har avtalat om. Frivilligt pensionssparande förvaltas av många större och mindre finansbolag.

Pensionernas förhållande till lönen i Sverige

Inkomstpensionen inverkar mest på pensionens storlek. Pensionsmyndigheten beviljar garantipension endast till dem som har en låg inkomstpension.

Vad ?

Pensionsmyndigheten

- sköter inkomstpensioner, premiepensioner och garantipensioner.
- beviljar bostadstillägg och äldreförsörjningsstöd till pensionstagare.
- ansvarar för handläggningen av ansökningar om förmåner, utbetalningen av förmåner samt fondförvaltningen.
- ger råd, producerar register-, statistik- och forskningstjänster samt ansvarar för informationsverksamheten i pensionsfrågor.
- finansieras genom statsanslag och fondavgifter.
- har ett växande nätverk av servicekontor, 90 i dagens läge.
- har 930 anställda.

www.pensionsmyndigheten.se
www.minpension.se

dena var utspridda på alltför många ställen. När tjänsterna omorganiserades fick man också en möjlighet att effektivisera pensionskyddet.

– Medborgarna behöver heltäckande information om sin pension. En av Pensionsmyndighetens viktigaste uppgifter är att se till att endörrsprincipen genomförs. Genom att koncentrera våra tjänster kan vi svara snabbare och bättre på frågor om pensioner. Det var besvärligt för kunderna att sköta sina ärenden på många ställen.

Den nya pensionsjätten skapades genom att slå samman Försäkringskassans och Premiépensionsmyndighetens pensionstjänster. Det var fråga om en administrativ reform, pensionskyddets grundpelare rördes inte. Det behövdes ingen större systemreform.

– Det svenska pensionssystemet och den ca tio år gamla stora pensionsreformen har alla viktiga partiers och beslutsfattares stöd. Systemet fungerar såsom man har velat och kommit överens om.

Enligt Westling Palm anser också utländska sakkunniga att pensionssystemet fungerar rätt bra. Den svenska pensionsexpertisen är efterfrågad ute i världen.

– Senast har våra specialister varit rådgivare

för Frankrikes regering som planerar en pensionsreform.

Minpension berättar om hela pensionen

Pensionsmyndigheten har ett stort arbetsfält. Den ansvarar för såväl inkomstpensionen, premiépensionen som garantipensionen. Den första stora utmaningen för den är att effektivisera kundtjänsten. Katrin Westling Palm ser det som viktigt att förkorta svarstiden i telefontjänsten och handläggningstiden för ansökningar. Handläggningen av t.ex. utländska pensionsansökningar och ansökningar om bostadstillägg för pensionstagare kan ta flera månader.

– Vi har ännu mycket att göra med automatiseringen av ansökningshandläggningen. För det har vi flera IT-projekt på gång nu.

– Ett nytt uppdrag vi har är att ge medborgarna en samlad bild av hela pensionen. För det finns det två stora informationskanaler, webbtjänsten Minpension och pensionsutdraget Orange kuvert.

Minpension är en webbtjänst som ägs av olika aktörer inom det svenska pensionssystemet och finansföretag. Den erbjuder medborgarna

Norrmalm är finanscentrum i Stockholm. Många finansbolag samarbetar med Pensionsmyndigheten.

Pensionsmyndigheten samlar ihop pensionsbitarna till en helhet under ledning av Katrin Westling Palm.

Hötorget är ett attraktivt läge. Bland annat pensionsbolaget AMF har placerat i fastigheter där.

utförlig pensionsinformation. Besökaren får uppgifter om hela sin lagstadgade pensionsbeholdning och om eventuella frivilliga pensionsbesparingar på samma gång.

Minpension har fortfarande vissa brister i fråga om pensionerna för en del anställda inom offentliga sektorn, men nya uppgifter införs hela tiden i registren. Informationen på Minpension kompletteras av det årliga utskicket av Orange kuvert, pensionsutdraget.

Omfattande register och effektiva utdrags-tjänster på nätet utgör stommen för Pensionsmyndighetens tjänster. Ändå kan man inte bara räkna med dem.

– Det finns alltid någon som behöver få tala ansikte mot ansikte med en tjänsteman. Därför har vi också servicekontor, som vi delar med Försäkringskassan och skattemyndigheterna.

Ingen daghandel med pensionerna

Den lagstadgade premiepensionen i Sverige förvaltas inte bara av myndigheterna. Flera privata finansbolag har med aktiv marknadsföring fått medborgare att anlita dem för förvaltningen av premiepensionen. Katrin Westling Palm ser inte enbart gott i detta.

– För det första är placeringstjänsterna hos privata bolag ofta dyra. Det höga priset på tjänsterna väcker frågor om bolagens förmåga att ge tillräcklig avkastning på placeringarna.

– För det andra marknadsför vissa bolag sina tjänster med det är komplicerat och byråkratiskt att sköta premiepensionen själv. Det är inte sant.

– Vi ska visa att det inte är så komplicerat som marknadsförts.

– För det tredje bedrivs det aktiv handel

med premiepensioner som överförs till privata finansbolag. Jag tycker att det inte är gott långsiktigt sparande att hela tiden tumma på premiepensionen. Man ska inte daghandla med pensionen.

Pensionsmyndigheten tänker ändå hålla sig utanför placeringsfrågorna. Placeringsrådgivning hör inte till myndighetens uppgifter. Westling Palm vill hellre ha ett samarbete med finansbolagen.

– Vi vill att finansbolagen ser oss som en tillförlitlig organisation som hjälper medborgarna att hitta rätt. Vi kan hjälpa både finansbolagen och medborgarna. Webbtjänsten Minpension är ett bra bevis på detta, säger Westling Palm.

Text: Peter Lindström

Foto: Daniel Roos

Vem?

- Katrin Westling Palm
- Generaldirektör för Pensionsmyndigheten 2010 –
- 48 år
- Examen vid förvaltningslinjen vid Umeå universitet
- Familj: make och två barn

Blir vid sin läst

► Under de senaste två åren har det förts en livlig offentlig debatt om pensionssystemet i Sverige. I synnerhet nedskärningarna av löpande inkomstpensioner har varit ett hett ämne. Regeringen har försökt kompensera nedskärningarna genom skattesänkningar för pensionstagarna. Beskattningen av pensionärerna blev ett viktigt tema inför riksdagsvalet i september.

Generaldirektör Katrin Westling Palm vid Pensionsmyndigheten är nöjd med situationen. Den livliga pensionsdebatten har erbjudit den nya myndigheten tillfällen att tala om sin existens och sina uppgifter.

– Jag har upplevt att diskussionen har behövts och den har hållit en god nivå. Pensionsmyndighetens uppdrag är att tillhandahålla

faktakunskap och utredningar om konsekvenserna av olika alternativ, säger Westling Palm.

Tydlig egen linje

Till politiska frågor har Pensionsmyndigheten tagit en klar ställning.

– Av erfarenhet säger jag att myndigheten tydligt ska föra fram vad den representerar. Pensionspolitiken hör inte till oss. Vår uppgift är inte att t.ex. besvara frågan om pensionerna i Sverige är för höga eller för låga. När en fråga debatteras kan vi säga vad vi vet om det som tvisten gäller, men vi ska göra det opartiskt.

Åtminstone har budskapet om att Pensionsmyndigheten finns nått medborgarna. När in-

komstpensionerna skars ner i våras, gick telefonerna heta på Pensionsmyndighetens rådgivning.

De pensionsfrågor som väckte känslor i valdebatten oroar inte generaldirektören. Westling Palm, som tidigare har arbetat inom skatteförvaltningen, har en djupare syn på val.

– Pensionspolitiken är överenskommen. Valresultatet ändrar inte detta faktum. Det som partierna verkligen har kämpat om i valet är skattepolitiken – hur och hur mycket svenskarna ska beskattas i framtiden.

Text: Peter Lindström

Foto: Daniel Roos

Sjukpensionerad som ung

1. Sjukpensioneringarna* bland unga personer har ökat under 2000-talet, närmast i åldersgruppen under 25 år.
2. Bland orsakerna till sjukpensioner bland unga är psykiska sjukdomar den klart största sjukdomsgruppen. Bland de allra yngsta är depressionsfallens andel dock liten.
3. Endast ett fåtal som är yngre än 25 år blir sjukpensionerade efter att ha varit med i arbetslivet, de flesta får endast sjukpension enligt folkpensionslagen.

Raija Gould
Specialforskare
Pensionsskyddscentralen

Heidi Nyman
Statistikplanerare
Pensionsskyddscentralen

Sjukpensioner bland unga har fått mycket uppmärksamhet i den offentliga debatten. Oron har handlat om att sjukpensionerna ökar bland ungdomar och vilken roll depression spelar som orsak till detta. Man har försökt uppskatta vilken betydelse arbetslivet har i fråga om sjukpensioneringar bland ungdomar. Debatten har dock ofta utgått mer från föreställningar än fakta.

En närmare titt på statistiken skärper bilden av de ungas situation. I denna artikel studerar vi sjukpensioneringar bland unga personer åren 2003–2009 med hjälp av Pensionsskyddscentralens och Folkpensionsanstaltens gemensamma statistik. Vi beskriver utvecklingen av nya sjukpensioner som beviljats personer i åldern 16–34 år under de senaste åren, de sjukdomar som utgör grunden för pensionen och de pensionerades kontakt med arbetslivet.

I slutet av år 2009 fick 20 190 personer i åldern 16–34 år sjukpension. De utgör 1,6 procent av befolkningen i den åldersgruppen.

År 2009 sjukpensionerades 3 500 ungdomar och unga vuxna, dvs. knappt tre promille av 16–34-åringarna. I denna grupp fanns 1 778 personer som inte hade fyllt 25 år och nästan lika många som var 25–34 år gamla, dvs. 1 722 personer.

En knapp majoritet av de unga sjukpensionstagarna är män. Av de 16–34-åringar som gick i pension år 2009 var 48 procent kvinnor. Kvinnornas andel har ökat litet under 2000-talet.

Bland de allra yngsta beror ökningarna delvis på att systemet ändras

★ Efter de första åren på 2000-talet har sjukpensioneringarna bland unga personer ökat närmast i åldersgruppen under 25 år. År 2009 började knappt 700 fler pensioner till personer i den åldern, och frekvenstalet i proportion till befolkningen steg från två till tre promille. Ökningen var störst åren 2003–2006. I fråga om pensioneringar bland litet äldre unga vuxna var förändringarna små (*figur 1*).

Ökningen av pensioneringar bland personer som är yngre än 25 år betyder dock inte att arbetsförmåga bland unga personer i sig har ökat

betydligt inom loppet av några år. En del av ökningen är en statistisk synvilla, som förklaras av att användningen av en annan sjukdomsbaserad förmån, rehabiliteringspenning för ungdomar, har ändrats. Ökningen var nämligen störst bland de yngsta, 16-åringarna. Bland dem har användningen av rehabiliteringspenningen för ungdomar mest påverkat sjukpensionerna.

Rehabiliteringspenningen för ungdomar är en FPA-förmån som tagits i bruk i början av 2000-talet. Från och med augusti 1999 har rehabiliteringspenning för ungdomar betalats till ungdomar som inte fyllt 18 år och som löper risk för arbetsoförmåga för att säkerställa att de får yrkesinriktad rehabilitering. År 2002 höjdes åldersgränsen till 20 år. I regel beviljar FPA sjukpension först efter dessa åldersgränser. För många ungdomar som inte ännu fyllt 20 år innebär rehabiliteringspenningen att pensionen börjar först några år senare.

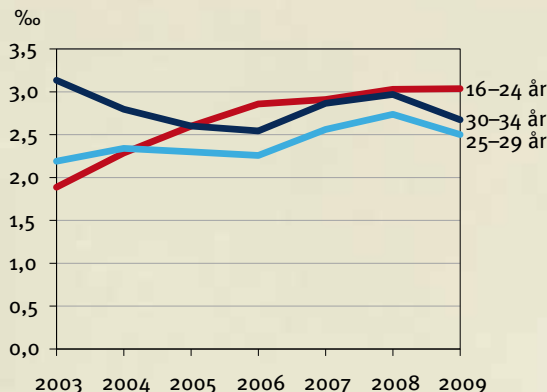
När rehabiliteringspenningen för ungdomar togs i bruk, minskade i synnerhet sjukpensioneringarna bland 16-åringar snabbt, av förståeliga skäl. Innan rehabiliteringspenningen för ungdomar fanns, gick drygt 500 ungdomar som fyllt 16 år i pension, men efter det bara ca 150 (*FPA:s statistik*). Efter de första åren ändrades dock användningen av rehabiliteringspenning för ungdomar: rehabiliteringspenning beviljades endast om det verkade möjligt att den unga åtminstone delvis skulle komma ut i arbetslivet (se *Koskenvuo, Hytti, Autti-Rämö, Kuntoutus 2/2010*). Det innebar att man igen började bevilja de gravast handikappade ungdomarna sjukpension redan innan de fyllt 20 år. Antalet nya pensioner började öka i synnerhet bland 16-åringar och närmade sig situationen i slutet av år 1990-talet.

Den ökning av sjukpensioneringar bland 16–24-åringar åren 2003–2006 som syns i figur 1 är alltså delvis en återgång till den tidigare nivån.

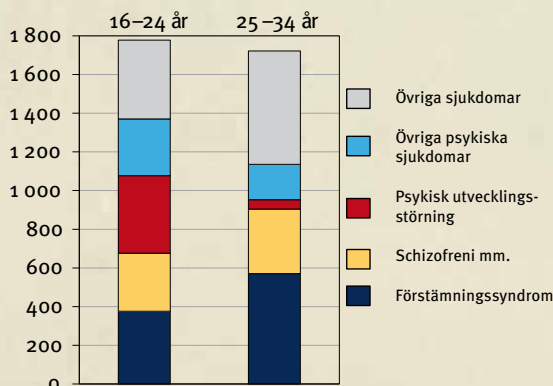
Psykisk sjukdom är den allmännaste orsaken till arbetsoförmåga bland ungdomar

★ Bland dem som sjukpensioneras kring 60 års ålder har ca 16 procent en psykisk sjukdom som den viktigaste orsaken till som försvagad ar-

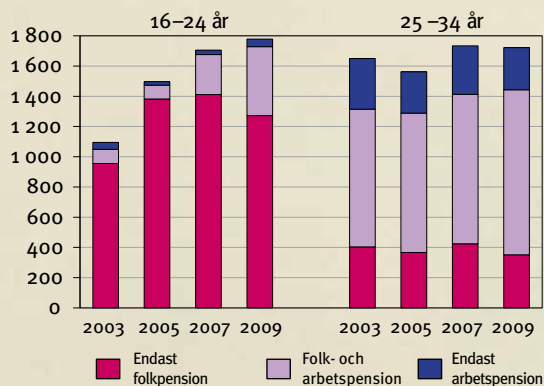
Figur 1.
Frekvens av nya sjukpensioner bland unga personer åren 2003–2009

Figur 2.
16–34-åringar som gått i sjukpension år 2009 efter den sjukdom som ligger till grund för arbetsförmågan

Figur 3.
Antalet ungdomar som gått i sjukpension åren 2003–2009 efter pensionssystem

betsförmåga. Bland dem som blir sjukpensionerade före 25 års ålder är siffran 77 procent. Bland de äldre framträder depressioner mest bland de psykiska störningarna, men bland yngre är andelen andra psykiska sjukdomar stor.

De sjukdomar som bland personer som blivit pensionerade före 25 års ålder utgör de viktigaste orsakerna till arbetsförmåga kan indelas ganska jämnt i fem grupper: psykiska utvecklingsstörningar, schizofreni och andra psykoser, förstämningssyndrom, övriga psykiska störningar och övriga sjukdomar (figur 2). I den sistnämnda gruppen framträder i synnerhet medfödda missbildningar. Psykiska utvecklingsstörningar och medfödda missbildningar utgjorde ca hälften av orsakerna till arbetsförmåga bland personer som pensionerats före 20 års ålder.

Depressioner och andra förstämningssyndrom syns nästan inte alls bland orsakerna till pension bland de allra yngsta, de som inte fyllt 20 år. Deras roll som orsak till arbetsförmåga blir synlig först hos litet äldre unga vuxna. Under de senaste åren har antalet unga vuxna som gått i pension på grund av depression ökat något.

Sjukdomar i rörelseorganen, som är typiska för äldre åldersgrupper, saknas nästan helt bland orsakerna till arbetsförmåga hos unga.

Få bland de yngsta får arbetspension

★ Största delen av dem som sjukpensionerats före 25 års ålder får endast folkpension (figur 3). De har inte haft någon som helst anställning som ger rätt till arbetspension innan de har beviljats pension. Majoriteten av de unga pensionärerna som endast får folkpension har en sjukdom eller ett handikapp som de har från födseln eller uppväxtåldern.

I den äldre tioårsåldersgruppen har de flesta redan haft någon kontakt med arbetslivet. De som endast får folkpension är få. Å andra sidan är det också få som endast får arbetspension. Största delen får både arbets- och folkpension. Det berättar om små arbetspensioner och samtidigt om relativt korta tider i arbetslivet.

Figur 3 visar också att gruppen som får både arbets- och folkpension under de senaste åren har vuxit också bland dem som är yngre än 25 år. Det förklaras av 2005 års pensionsreform: efter reformen tillväxer det pension också av små arbetsinkomster efter 18 års ålder. En närmare granskning av arbetspensionsbeloppen bland de yngsta visade, att de flesta får mindre än 100 euro i månaden i arbetspension.

Begynnelsefrekvensen av sjukpensioner bland ungdomar har ökat något. I den här artikeln har vi kommit fram till att ökningen mest berör de allra yngsta. Vi har också framfört att ökningen delvis förklaras av ändringar som gäller andra sjukdomsbaserade förmåner. Ändå bör man förhålla sig allvarligt också till en måttlig ökning av arbetsförmåga bland de unga.

För att arbetsförmåga ska kunna förebyggas bland dem behövs förståelse för de ungas särdrag. Ungdomars sjukdomar och deras etablering i arbetslivet är annorlunda än äldre åldersgruppers, och därför skiljer sig också förutsättningarna för främjande av arbetsförmågan.

Om man lyckas förebygga arbetsförmåga och skapa förutsättningar för arbete åtminstone i viss mån ökar de ungas möjligheter både nu och under kommande årtionden.

* Pension som beviljas på grund av arbetsförmåga kallas sjukpension i folkpensionslagen och invalidpension i arbetspensionslagarna. Här avser ordet sjukpension båda. (Övers. anm.)

GARANTIPENSIONEN lika för alla

Minimivån för en pension stiger nästa år. Frukten av Satakommitténs arbete, garantipensionen, blir klar för ansökningar i februari, lagom till riksdagsvalet.

När garantipensionen har införts ska ingen längre få mindre än 687 euro i pension i månaden. Samtidigt förändras förhållandet mellan små arbetspensioner och folkpensionen. Hittills har en euro i arbetspension minskat folkpensionen med 50 cent. Ju högre arbetspension, desto mindre har folkpensionens andel i plånboken blivit.

Nästa år förändras detta förhållande – pensionstagaren får 687 euro oberoende om han eller hon har tjänat in arbetspension. Bland pensionstagare med låga inkomster uppstår ett system med jämna pensioner, vilket gör att små arbetsinkomster i verkligheten inte ger bättre pension. Finns det skäl att oroa sig?

Utvecklingschef **Marjukka Hietaniemi** på Pensionsskyddscentralen ser två sidor i det hela. Hon anser att garantipensionen för med sig mycket gott i samhället.

– Garantipensionen betalas endast som ett tillägg till små pensioner. Den förbättrar alltså utkomsten för dem som har det sämre ställt.

– Också med tanke på internationell jämförelse är det mycket välkommet att låginkomsttagares utkomst förbättras. I Finland är de lägsta pensionerna betydligt sämre än i de övriga nordiska länderna.

Garantipensionen gäller få arbetspensionstagare, men i synnerhet unga personer som hankar sig fram på små invalidpensioner. Garantipensionen innebär att unga arbetsoförmögna med små pensioner på sätt och vis befrias från livslängdscoefficientens inverkan.

– Garantipensionen kompenserar helt den minskning som livslängdscoefficienten orsakar i små invalidpensioner. Det är i synnerhet unga personer som får små invalidpensioner. De kan bli fler i framtiden till följd av att åldersgränsen och arbetsinkomstgränsen för pensionsförsäkringen enligt ArPL är lägre än tidigare.

– I praktiken är garantipensionen en ganska enkel lösning, som gagnar dem som behöver stöd. Men vid en djupare granskning av garantipensionen upptäcker man också principiella problem, säger Hietaniemi.

Risker som avigsida

Under beredningen av lagen om garantipension hörde social- och hälsovårdsministeriet sig för om åsikter genom en omfattande remissbehandling. Satakommitténs mål att de som har de allra minsta pensionerna ska få det bättre fick allmänt understöd.

Aktörerna inom arbetspensionssystemet påpekade dock också att det finns en avigsida. Enligt Pensionsskyddscentralen rimmar garantipensionen illa med den helhet som arbets- och folkpensionen bildar idag. FFC, STTK och Akava var av samma åsikt.

Arbetsmarknadsorganisationerna framförde bland annat att unga arbetsoförmögna ställning skulle kunna förbättras genom systemet med sjukpension och handikappbidrag, utan garantipensionen.

Arbetspensionsförsäkrarna TELA påpekade i

sin tur att om garantipensionens belopp i framtiden höjs i någon mer betydande grad, undergrävs den bärande principen i det finländska pensionssystemet, nämligen att den sociala tryggheten bygger på arbete och företagande. Garantipensionen kan alltså försvaga motivationen att arbeta och tjäna in egen pension.

TELA:s verkställande direktör **Esa Swanljung** betonar att problemet är principiellt.

– Garantipensionen är utan vidare bra med tanke på den sammanlagda pensionen för dem som har det sämre. En sådan modell med jämna pensioner är emellertid på trovärdigheten hos budskapet att allt arbete alltid ger bättre social trygghet, kommenterar Swanljung.

– När garantipensionen utvecklas bör man fästa uppmärksamhet vid att arbetets lönsamhet inte försvagas. Om garantipensionens nivå korrigeras i fortsättningen, bör det ske i proportion till de övriga pensionernas utveckling.

Chefen för FPA:s avdelning för pensioner och utkomstskydd **Anne Neimala** betonar också garantipensionens förhållande till personens övriga inkomster. I stället för sporrer till arbete betonar hon frågan om hur man ska klara sig.

– För FPA:s kunder är det viktigast att garan-

tipensionens nivå höjs i samma proportion som andra medborgares inkomster och förmåner. I annat fall minskar garantipensionens betydelse för en förbättrad utkomst så småningom. Andra utvecklingsönskemål har vi på FPA inte ännu iakttagit, säger Neimala.

Enligt Neimala är det bästa med garantipensionen att den säkrar ekonomin för pensionstagare med små inkomster. Dessutom poängterar Neimala att garantipensionen inte är beroende av pensionstagarens familjeförhållanden.

– Garantipensionen kommer att medföra en betydande förbättring för personer som är gifta eller sambor. Garantipensionen är densamma oberoende av om pensionstagaren är ensamstående eller bor med sin make. Det rättar till en av de största bristerna hos folkpensionen, konstaterar Neimala.

Hur ska man motivera företagare med låg inkomst?

Utvecklingschef Marjukka Hietaniemi på PSC tror inte att garantipensionen i sin nuvarande form minskar någons arbetsvilja.

– På längre sikt kan den dock leda till att

legitimiteten hos ett arbetspensionssystem av nuvarande slag försvagas i medborgarnas uppfattningar, säger Hietaniemi.

– Det finns en press att höja garantipensionen. Eventuella höjningar kan påverka t.ex. småföretagares vilja att betala sin andel av arbetspensionerna.

– Varför skulle de betala arbetspensionsavgifter, om de ändå får garantipension? frågar Hietaniemi.

Katja Veirto, socialpolitisk sakkunnig vid FFC, var på samma linje i sin artikel i Helsingin Sanomat (1.8.2010): garantipensionen kan försvaga småföretagarnas vilja att bidra till att bekosta sitt lagstadgade pensionsskydd.

Osmo Soininvaara, ledamot i Satakommittén, bestred Viertos påståenden i sin blogg, men det går inte att säga att påståendet helt saknar grund. Det intressanta är att företagarna själva håller med arbetstagarna i den här frågan.

Enligt Företagarna i Finland rf:s utlåtande kan garantipensionen minska låginkomsttagares villighet att stanna kvar i arbetslivet. Dessutom kan garantipensionen påverka företagares villighet att höja nivån på FöPL-försäkringen,

om deras inkomster är låga.

Företagarna i Finland kräver därför att man iakttar garantipensionens eventuella inverkan på yrkesbanornas längd och FöPL-försäkringarnas nivå.

Inkonsekvent och slösaktigt

Garantipensionen väcker debatt om skärningspunkten mellan folkpensionen och arbetspensionen, men också om hur personer med höga kapitalinkomster ska behandlas.

Hietaniemi undrar, varför garantipension ska beviljas utan ekonomisk behovsprövning. Avsaknaden av behovsprövning står i strid med det ursprungliga syftet med garantipensionen, att ge pensionstagare med låga inkomster en bättre utkomst.

– Garantipensionen är avsedd för de som har det sämst ställt i samhället. Enligt nuvarande lagstiftning gäller rätten till garantipension också dem som har levt hela sitt liv på kapitalinkomster. Och dem som har gift sig rikt och stannat utanför arbetslivet, konstaterar Hietaniemi.

Problemet med behovsprövning diskuteras under lagberedningen. Då varnade Pen-

sionsskyddscentralen i sitt utlåtande att ”det sätt på vilket garantipensionen genomförs är inkonsekvent och slösaktigt, om endast inkomster som kallas pension beaktas som inkomster när garantipensionen fastställs”.

Text: Peter Lindström

Illustration: Ilkka Kumpunen/Kipinä

En klar förbättring, säger Liisa Hyssälä på FPA

► FPA:s generaldirektör **Liisa Hyssälä** framhäver garantipensionens betydelse för kvinnor med låga inkomster. Hon understryker att garantipensionen är en förbättring i synnerhet för kvinnor som får en liten pension.

– Ungefär hälften av dem som kommer att få garantipension har ingen inkomstrelaterad pension alls. Då betyder den nya pensionen en klart förbättrad utkomst, sade Hyssälä den dagen hon tillträdde som generaldirektör.

Garantipensionen innebär att minimipensionen till personer bosatta i Finland höjs till 685 euro (687 euro år 2011) från nuvarande 584 (586) euro i månaden.

Innan pensionsbetalningen börjar dras övriga pensioner av från garantipensionens fulla belopp. Garantipensionens belopp påverkas av alla andra lagstadgade pensioner såsom folkpension, arbetspension och övriga motsvarande fortlöpande ersättningar, såsom bostadsbidrag för pensionstagare.

Garantipensionen träder i kraft den 1 mars 2011. Ansökan kan göras på FPA:s byrå, per post eller per telefon. FPA kommer att öppna en egen telefontjänst för ärenden som gäller garantipension.

I januari skickar FPA en förhandsifylld ansökningsblankett till alla som får full folkpension. Med den är det lätt att ansöka om garantipensionen.

Samtidigt som garantipensionen träder i kraft, avskaffas det särskilda stödet till invandrare. De som har fått detta särskilda stöd är oftast ålderstigna ingermanländare. FPA kommer att betala garantipension till dem utan ansökan. Detta gäller ca 6 000 personer, varav största delen är kvinnor.

Invandrare kan få garantipension efter att ha bott minst tre år i Finland.

Fakta om garantipensionen

Vem får?

► Personer som fyllt 62 år och får ålderspension eller förtida ålderspension.

Personer som fyllt 16 år och får sjukpension (invalidpension).

Personer som får arbetslöshetspension.

Personer som får förmåner enligt avträddesystemet för lantbruksföretagare.

Invandrare som är arbetsoförmögna eller har fyllt 65 år och har bott minst i Finland i minst tre år.

687 euro

► Garantipensionen ger en förbättrad utkomst till dem som lever på små pensionsinkomster. I praktiken betyder det att om en persons folkpension och arbetspension sammanlagt är lägre än 687,74 euro i månaden, betalas skillnaden som garantipension. Full folkpension för en ensamstående person år 2011 är 586,46 euro i månaden.

Ca 120 000 pensionärer är berättigade till garantipension, dvs. knappt 10 procent av alla pensionstagare. Garantipensionen höjer i synnerhet kvinnliga låginkomsttagares pensionsinkomst, eftersom uppskattningsvis 65 procent av dem som har rätt till garantipension är kvinnor.

Ansökan

► Garantipensionen kommer inte automatiskt, utan man måste ansöka om den. Garantipension ska sökas hos Folkpensionsanstalten. FPA sköter också samordningen av pensionerna och uträkningen av garantipensionen. Ansökan kan lämnas in tidigast 1.2.2011. Garantipension beviljas tidigast från 1.3.2011.

Familjeförhållanden

► Familjeförhållandena påverkar inte garantipensionens belopp. Garantipensionen är lika stor oberoende av om pensionstagaren bor ensam eller tillsammans med make eller sambo.

Bosättning

► För att få garantipension måste man bo i Finland. Personer som stadigvarande bor utomlands beviljas inte garantipension. Garantipension kan betalas till personer som tillfälligt vistas utomlands.

Inkomster och skatter

► Garantipensionens belopp är beroende av alla andra pensioner som personen i fråga går. Andra inkomster än pensionsinkomster påverkar inte pensionen. Garantipensionen är skattepliktig inkomst.

Avdrag från pensionen

► Om ålderspensionen har beviljats som förtida ålderspension, görs ett avdrag som motsvarar förtidsminskningen. Även utländska pensioner dras av från garantipensionen. En del pensionstagare kommer att få mindre bostadsbidrag på grund av garantipensionen.

Källor

SHM, FPA, PSC

Sveriges sjukförsäkringsreform – konsekvenser för personer som bor i Finland

*Kerstin Appel
Kontaktchef
Avdelningen för
utländska pensionsärenden
Pensionsskyddscentralen*

1. Pension i Finland – sjukförsäkring i Sverige

2. Sveriges sjukförsäkringsreform 2008

3. Konsekvenserna för dem som bor i Finland men har varit försäkrade i Sverige

Pension i Finland - sjukförsäkring i Sverige

★ I Finland hör invalidpensionen till pensionssystemet. I Sverige däremot har invalidpensionen sedan år 2003 varit en del av sjukförsäkringen. Sjuk- och aktivitetsersättningen ersatte då den tidigare tillsvidare beviljade förtidspensionen och det för viss tid beviljade sjukbidraget. Unga människor mellan 19 och 29 år kan få aktivitetsersättning och 30 år fyllda sjukersättning. Den inkomstrelaterade sjuk- och aktivitetsersättningen kan vid behov kompletteras av en bosättningsbaserad garantiersättning, som garanterar en miniminivå på ersättningen.

För att man ska kunna få svensk sjuk- och aktivitetsersättning måste man egentligen vara försäkrad i Sverige när man ansöker om ersättning. Men eftersom förmånen räknas som en pensionsförmån inom EU:s socialskyddslagstiftning kan den också beviljas personer som är försäkrade i Finland eller i andra EU/EES-länder när de blir arbetsoförmögna och ansöker om invalidpension. Den svenska förmånens storlek beror på hur många år man varit försäkrad i Sverige och vilken pensionsgrundande inkomst man då haft.

Sveriges sjukförsäkringsreform 2008

★ År 2008 genomförde Sverige en reform av sjukförsäkringen som kompletterades med nya bestämmelser under 2009 och 2010. Bakgrunden till reformen var att man ville sänka sjukfrånvarofrekvensen och ge sjukskrivna möjlighet till ett aktivt liv genom att stöda dem på deras väg tillbaka till arbetslivet. Man begränsade tidsmässigt möjligheterna till sjukpenning och slog fast de olika parternas ansvar i olika skeden av sjukskrivningsprocessen. I samband med det här tog man också bort möjligheten att få sjukersättning för viss tid och skärpte villkoren för att få ersättningen.

Efter reformen är sjukersättningen den sista förmånen i en lång process av olika stödåtgärder och utkomstlösningar. Den kan bara beviljas en person vars arbetsförmåga på grund av sjukdom är bestående nedsatt med minst en fjärdedel till allt arbete som finns på arbetsmarknaden. Det fordras också att personen inte kan få tillbaka sin arbetsförmåga genom någon slags rehabilitering. När man talar om ar-

betsmarknaden räknar man med skyddat arbete och lönebidragsarbeten. Ålder, tidigare arbetserfarenhet, tillgång till lämpligt arbete beaktas inte när man bedömer om arbetsförmågan är nedsatt på grund av sjukdom för all tillgänglig framtid.

Situationen för dem som bor i Finland

★ Det faktum att ytterst få beviljas sjukersättning i Sverige, leder till att de som bor i Finland lätt hamnar i en svår position. I Finland kan man få sjukdagpenning endast under ca ett år. Om arbetsförmågan fortgår efter det kan man få invalidpension antingen som rehabiliteringsstöd för viss tid eller som invalidpension tillsvidare. I Finland är rehabiliteringsstödet, dvs. ”pensionen för viss tid”, ofta den huvudsakliga inkomsten för den som deltar i yrkesinriktad rehabilitering. I Sverige däremot kan den som deltar i rehabilitering inte få sjukersättning.

Det är nuförtiden mycket vanligt att Finland enligt sina egna bestämmelser beviljar en sökande invalidpension men Sverige avslår pensionsansökan på grund av att villkoren för att få sjukersättning inte uppfylls. Den som bor i Sverige skulle i sådana fall kunna ty sig till sjukpenning, rehabiliteringspenning, aktivitetsersättning eller arbetslöshetsdagpenning och kunna delta i Försäkringskassans och Arbetsförmedlingens stöd- och rehabiliteringsåtgärder. Den som bor i Finland kan inte få dessa svenska förmåner. Som pensionstagare i Finland kan han eller hon inte heller få motsvarande finska förmåner. Ju mera en persons totala bosättnings- och arbetsperioder innehåller svenska perioder, desto större blir gapet i inkomsten på grund av ländernas olika system.

Avdelningen för utländska pensionsärenden på PSC inregistrerar svenska beslut för personer som bor i Finland. Antalet beslut om avslag har ökat markant efter reformen. Av de beslut som Sverige har gett under det första kvartalet av 2010 var 70 % avslag på grund av medicinska skäl. Detta återspeglar sig också på ålderspensionen, eftersom bara den som får inkomstrelaterad sjuk- och aktivitetsersättning från Sverige kan tjäna in ny rätt till svensk ålderspension under sjukperioden. Tidigare införtjänad ålderspensionsrätt finns naturligtvis kvar och kan sökas tidigast från det man fyllt 61 år.

Skruva fast korken

Statistiken visar att alkoholbruket har mer än trefaldigats efter år 1965. Enligt Arbetshälsoinstitutets undersökning Työ ja terveys 2009 (Arbete och hälsa) är 40 procent av männen i arbetsför ålder riskkonsumenter av alkohol. Bland kvinnor är siffran 18 procent. Alkoholrelaterade sjukdomar är fortfarande den vanligaste dödsorsaken bland personer i arbetsför ålder.

Tala öppet om missbruk

Överdriven alkoholkonsumtion försämrar arbetshälsan och arbetsförmågan. Den gör arbetet otryggare och minskar produktiviteten. Enligt Arbetshälsoinstitutets undersökning syns skadorna främst som sämre effektivitet, problem för arbetsledningen, fler arbetsolycksfall, ökad frånvaro och förtida pensionering.

Arbetshälsoinstitutets sakkunniga **Marketta Kivistö** och **Leena Hirvonen** uppmuntrar personalen på arbetsplatserna och företagshälsovården att identifiera behovet av förebyggande av missbruk. Det är motiverat att ta upp frågor kring alkoholbruket och skapa gemensamma spelregler på arbetsplatserna för att förebygga alkoholskador.

– Det viktiga är att frågan tas upp i ett tidigt skede och att diskussionen är öppen och saklig. Initiativet kan komma från vem som helst på arbetsplatsen. Ofta är det personalförvaltningen, arbetarskyddet eller samarbetsgruppen som sedan arbetar vidare med saken.

– Det är av största vikt att företagshälsovår-

Det finns mycket forskning och statistik om alkoholbruket från flera decennier. Däremot har det varit knappt om information om hur följderna av alkoholbruket syns på arbetsplatserna.

I genomsnitt konsumerar finländaren 10,2 liter ren alkohol om året. Det måste ju synas på något sätt på arbetsplatserna. Arbetshälsoinstitutets nya undersökning **Alkoholi ja työpaikka (Alkohol och arbetsplatsen)** handlar om dessa frågor.

den och de andra aktörerna samarbetar och att ledningen engagerar sig och ger sitt stöd, betonar Leena Hirvonen.

Fördubblad risk för arbetsförmåga

Inom arbetspensionssystemet ökar antalet personer med invalidpension på grund av en alkoholrelaterad sjukdom år för år. Ca fem procent av invalidpensionstagarna har en alkoholrelaterad sjukdom antingen som huvudsaklig diagnos eller vid sidan av en annan sjukdom. År 2009 fanns det 10 600 invalidpensionstagare hos vilka en alkoholrelaterad sjukdom hade medverkat till pensioneringen. Hos 5 000 var den huvudsakliga sjukdomen alkoholrelaterad.

– Rikligt alkoholbruk höjer blodtrycket och ökar risken för hjärt- och kärlsjukdomar. Det har också ett samband med depression. Orsakssambandet där går i båda riktningarna, säger specialforskare **Karoliina Koskenvuo** vid FPA.

Det har visats att en hög alkoholkonsumtion fördubblar risken att bli invalidpensionerad. Enligt en uppföljningsundersökning bland arbetstagare inom KAPL-branscherna, som publicerades år 2004, fördubblades denna risk om personen drack i syfte att bli berusad.

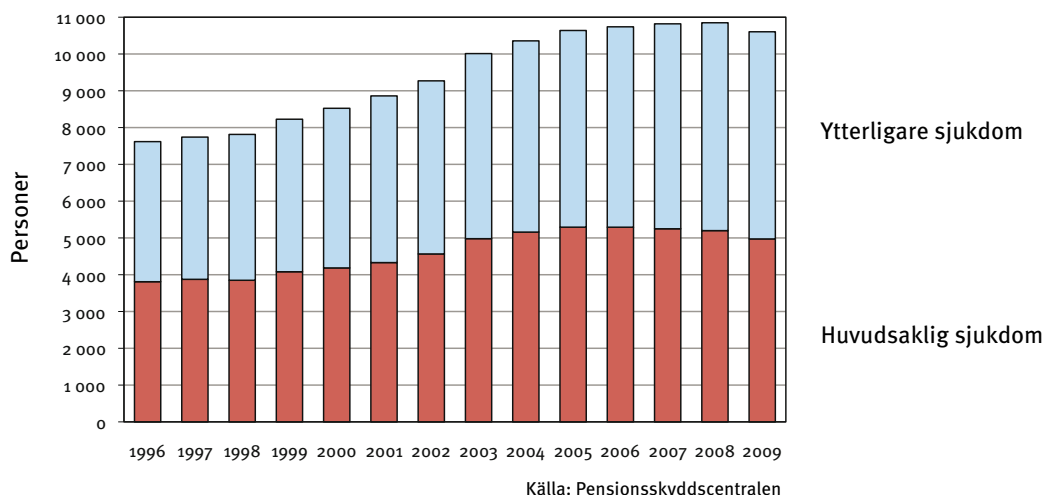
Företagsläkarens synvinkel

Hur lyckas man med att diskutera alkoholproblem inom företagshälsovården?

– Frågan om alkoholbruk bör alltid tas upp vid en hälsogranskning. Vid sjukvårdsbesök

Invalidering med anknytning till alkoholrelaterade sjukdomar

Företagsläkaren Kari-Pekka Martimo konstaterar att patienter hellre talar om utbrändhet och stress än besvär och försämrad arbetsförmåga som följer av alkoholberoende och missbruk.

sker det inte ofta, trots att det ofta kan finnas alkoholproblem bakom förhöjt blodtryck, sömnstörningar, psykiska problem, kronisk värk eller svårigheter att orka med arbetet, säger ledande företagsläkaren **Kari-Pekka Martimo** på Mehiläinen.

– Utmaningen är hur läkaren eller patienten själv lyckas eller vågar ta upp frågan tillräckligt tidigt. Folk upplever det som mer respektabelt att enbart diskutera utbrändhet eller stress än överkonsumtion av alkohol som ”botemedel” mot dessa. Om frågan kommer upp, finns det nog goda verktyg för att arbeta med saken.

Enligt Martimo kan svårigheten att tala om saken bero på att problematiskt alkoholbruk är ett slags passiv copingmetod i likhet med rökning eller tröstätande. Man förstår kanske inte att ta fram det som en del av själva hälsoproblemet. En annan bidragande faktor är att patienten är rädd för att förlora detta sätt att hantera problemen utan att få något annat i stället.

– Dessutom har personalen inom hälsovården också anammat det finska sättet att förhålla sig till alkohol. Då kan deras egna attityder bli ett hinder för att ingripa.

Hur alkoholskador kan förebyggas

I allmänhet har man tigit om alkoholskador på arbetsplatserna. På många arbetsplatser är det förebyggande arbetet i barnskolorna, fast det enligt Arbetshälsoinstitutet är allmänt att problem förekommer.

Varannan person som svarade på Arbetshälsoinstitutets undersökning hade lagt märke till alkoholskador på sin arbetsplats och ansåg att det var viktigt att förebygga sådana.

Alkoholbruk på fritiden syns på arbetsplatsen bland annat i form av bakfylla, frånvaro, förseningar och ineffektivitet. Alkoholen förorsakar skador, om arbetsresultaten försämras, arbetet fördröjs och samarbetet och människo- relationerna lider.

I undersökningen deltog sammanlagt nio arbetsplatser är 2007. Mer än 2 000 personer svarade. De arbetade på speditiönsföretag, hotell och restauranger, universitetsfakulteter och statliga ämbetsverk.

Alkoholbrukets samband med planerna på pension

Ett samband mellan alkoholbruk och risk för invalidpension konstaterades också i en undersökning som Kommunernas pensionsförsäkring gav ut 2008. Ju större alkoholbruk, desto vanligare var planerna på att lämna arbetslivet tidigt.

Alkoholmissbruk, mentala problem och motvilja att arbeta vidare hade ett starkt samband. Personer som dricker i berusningssyfte och samtidigt använder psykmedicin hade en betydande risk för tidigt utträde ur arbetslivet.

*Text: Kristiina Tuominen
Grafik: Maija Hiltunen
Foto: Anne Iivonen*

”I princip litar jag på systemet, i praktiken gör jag inte det”

Ungdomarna tveksamma till livslängdkoefficienten

Paneldebatten på Arbetspensionsdagen handlade om förtroendet för arbetspensions-systemet och hur det påverkas av förändringar. En fråga som togs upp var om livslängdkoefficienten är rättvis.

Hanna-Mari Manninen, ordförande för ungdomsorganisationen Finlands Ungdomssamarbete Allians rf, sade högt det som många unga tänker: Det är svårt att lita på arbetspensions-systemet i praktiken.

Manninen ansåg att ungdomarna betalar mer än de själva kommer att få i framtiden. De drabbas alltså av högre arbetspensionsavgifter.

En annan paneldeltagare var nationalekonomen **Jaakko Kiander**, som då ännu arbetade som direktör vid Löntagarnas forskningsinstitut. I början av november blev Kiander ekonomidirektör på pensionsförsäkringsbolaget Ilmarinen.

Kiander menade att ungdomarnas bristande förtroende för systemet beror på ett högt krismedvetande, som inte grundar sig på fakta.

– Arbetspensionssystemet betjänar de flesta människor väl, sade Kiander.

Förtroendet är lugnande

Hanna-Mari Manninen säger att ungdomarna misstro tar sig uttryck i att de sparar i madrassen. Direktör **Reijo Vanne** från Arbetspensionsförsäkrarna TELA påminde att den ökande livslängden berör alla pensionssystem, även de privata.

– Om tiden i arbetslivet inte förlängs, kan man inte finansiera ett mycket långt liv genom besparingar heller, sade han.

Manninen tror att de unga är införstådda med att arbeta längre, frågan är bara hur de ska orka.

Verkställande direktör **Piia-Noora Kauppi** vid Finansbranschens centralförbund sade att ungdomarna skulle behöva större förtroendet. Nu är man inte säker på hur ofta och på vilket sätt pensionssystemet ändras.

– I och med att man år 2005 har genomfört en reform och skapat en automatisk stabilisator

borde det gå att lita på att systemet inte ändras vid första bästa kris, sade Kauppi.

Livslängdkoefficienten är en genial mekanism

På Arbetspensionsdagen presenterades de automatiska stabilisatorerna inom pensionssystemet. Livslängdkoefficienten är ett exempel på dem. Paneldeltagarna tog också ställning till om det var rätt lösning att införa den.

Jaakko Kiander ansåg att livslängdkoefficienten är en genial mekanism, med vilket den risk som den ökande livslängden utgör förflyttas från systemet till befolkningen själv.

– Livslängdkoefficienten är en fin grej. Men varken politiker eller vanliga människor vet att det är lätt att kompensera livslängdkoefficientens anspråkslösa inverkan genom att arbeta längre. Det fina i kråksången är att var och en kan välja själv, sade Kiander.

Erfarenheter av effekterna av 2005 års reform

Vi har knappt ett års erfarenhet av livslängdkoefficientens inverkan och vet inte ännu hur mycket den kommer att sporra till längre yrkesbanor. Vi vet inte heller, om äldre arbetstagare som vill arbeta längre kommer att få göra det.

Enligt Kiander behövs erfarenheter från flera år, eftersom finanskrisen rubbade den goda början som utvecklingen mot längre yrkesbanor hade fått. Han anser att man år 2015 eventuellt kan säga vilken inverkan livslängdkoefficienten har haft.

Kauppi anser att man inte kan vänta med följande reformer så länge som till år 2015. Hon tycker det är klart att effekterna är antingen positiva eller lindrigt positiva. Om effekterna är svaga, är reformbehovet desto uppenbarare. Kauppi hoppas att också pensionsåldern kan leva i takt med att livslängden ökar.

Arbetspensionsdagen hölls den 20 oktober på Mässcentrum i Helsingfors. Nästan 850 personer deltog. Pensionsskyddscentralen ordnar det årliga evenemanget.

Text: Riitta Väkeväinen

Foto: Katri Saarteinen

Forskare Sanna Tenhunen vid Pensionsskyddscentralen redogjorde för användningen av automatiska stabiliseringsmekanismer, såsom livslängdkoefficienten, i olika länder. Mekanismen skapar förtroendet, vilket ökar förtroendet.

Pensionsskyddscentralens verkställande direktör Jukka Rantala konstaterade i sitt öppningstal att längre yrkesbanor är viktiga i första hand med tanke på pensionernas nivå.

I paneldebatten på Arbetspensionsdagen talade Hanna-Mari Manninen (t. v.) om ungdomarnas åsikter om pensionssystemet och livslängdskoefficienten. Reijo Vanne och Piia-Noora Kauppi ville ingjuta förtroende för arbetspensionssystemet hos de unga.

FRANKRIKE

Massiva protester mot Sarkozys reform

Den av president **Nicolas Sarkozy** utlovade pensionsreformen blev höstens viktigaste inrikespolitiska fråga i Frankrike.

Sarkozys pensionsreform innebär att den lägsta åldern för när man kan ta ut pension höjs från 60 till 62 år, och full pension kan betalas först vid 67 år. Hittills har full pension varit möjlig vid 65 år.

Miljoner fransmän protesterade mot pensionsreformen under höstens lopp. Flera massiva strejker skakade landet. Vissa av strejkerna ledde till våldsamheter. Enligt nyhetsrapporterna använde polisen i oktober tårgas mot demonstranterna åtminstone i Nanterre och Lyon.

Dessutom satte arbetstagarorganisationerna hinder för trafiken och stoppade bränsletransporterna i landet.

Fransmännens inställning till Sarkozys pensionsreform har varit motstridig. En majoritet av fransmännen håller med om att det behövs en pensionsreform och säger ja till förslaget att höja pensionsåldern med ett par år. Samtidigt tycker två tredjedelar av fackförbundens protester mot reformen har varit berättigade. Sarkozys sätt att genomdriva saken utan samråd med opposition och fack har gjort reformen till en stor konfliktfråga. 79 procent av fransmännen anser att presidenten borde ha förhandlat med facket.

Den franska senaten godkände pensionsreformen den 22 oktober med rösterna 177–153.

Partiledaren för socialistpartiet **Martien Aubury** har lovat sänka pensionsålderns nedre gräns tillbaka till 60 år, om socialisterna vinner de kommande presidentvalen hösten 2011.

(HS 29.10., 23.10. och 20.10., DN 27.10 HBL 25.10., Euobserver.com 24.9., Telegraph.co.uk 13.9.)

SVERIGE

Kvinnor pensionsdiskrimineras

De svenska kvinnorna förlorar mer än män på att ha en privatpension som inte är kollektivavtalad. I de flesta individuella pensionslösningar får kvinnorna ut mindre pension per år än männen.

I vissa fall får kvinnorna pensionsutbetalningar som är 2 000 – 3 000 kronor lägre per månad än männen, enligt beräkningar från tjänstemännens centralorganisation TCO och försäkringsmäklaren Linder & Partner.

Förklaringen till skillnaden är att de kollektivavtalade tjänstepensionerna är könsneutrala. Det är däremot inte de flesta av de privata pensionslösningarna.

– När det handlar om pensioner som inte är kollektivavtalade räknar försäkringsbolagen med att kvinnor lever längre än män. Det gör att pensionen läggs ut på fler antal år och det blir mindre utbetalningar, säger **Lena Orpana**, statistiker på TCO.

EU har nyligen tagit tydlig ställning mot könsskillnader på försäkringspremier, vilket kan leda till att pensionsreglerna måste ändras. Ett beslut väntas nästa år.

– Försäkringsbolagen måste sluta missgynna kvinnor. I de kollektivavtalade tjänstepensionerna behandlas kvinnor och män lika, det är dags för försäkringsbolagen att göra detsamma i de icke kollektivavtalade tjänstepensionerna, säger TCO-ordförande **Sture Nordh**.

(DN 20.10., E24 20.10., TCO 20.10.)

Tjänstemännen flyttar sitt kapital

Tjänstemännen i Sverige byter allt oftare bolag för sina ITP-pensioner. Sedan rätten att flytta intjänad tjänstepension ITP infördes för två år sedan har 7 procent av de privatanställda tjänstemännen utnyttjat möjligheten att få sänkta avgifter.

Hittills har 100 000 tjänstemän flyttat ett pensionskapital värt totalt 6,6 miljarder kronor, enligt ny statistik från tjänstepensionsföretaget Collectum.

Peter Lindström
informatör
Pensionskyddscentralen

Läs mer om pensioner
i andra länder på
Pensionskyddscentralens
webbplats www.etk.fi.

Collectum ser positivt på utvecklingen.

– Det är bra att allt fler tjänstemän använder flytträtten. Eftersom avgifterna nu har pressats ytterligare är det ett gyllene tillfälle att höja sin framtida tjänstepension, säger **Jenny Jeppsson**, informationschef på Collectum.

En flytt av insparat pensionskapital innebär att pensionspararna tar del av de sänkta avgifter som Collectum upphandlat för både traditionell försäkring och fondförsäkring. Enligt fondanalysföretaget Morningstar är resultatet av den senaste upphandlingen att fonderna har högre historisk avkastning och i genomsnitt 44 procent lägre avgifter.

Collectum väljer ut vilka bolag som får förvalta tjänstepensionen ITP, bland annat genom att ställa krav på låga avgifter. Idag har de försäkrade möjlighet att flytta sitt kapital till åtta olika bolag. Populäraste bolag har varit AMF, Nordea och Swedbank.

ITP är industrins och handelns tilläggspension. Den är en kollektivavtalad tjänstepension för privatanställda tjänstemän i Sverige. Tjänstepensionen ITP har kommit till genom ett avtal mellan Privattjänstemannakartellen PTK och Svenskt Näringsliv.

Allt fler svenska tilläggspensioner är numera avgiftsbaserade. ITP-pensionen gjordes avgiftsbaserad år 2007.

(Collectum 13.10., IPE 15.10., Etk.fi)

EU

Kommissionen beräknade framtida pensionsnivåer

Enligt en ny rapport från EU-kommissionen kommer de estniska pensionerna i framtiden bli de sämsta i EU. Näst sämsta pensioner kommer att betalas i Sverige.

I rapporten har Kommittén för ekonomisk politik och Kommittén för socialt skydd gått igenom de 27 medlemsländernas pensionssystem. Kommittéerna har bland annat granskat hur hållbara systemen är och hur mycket en genomsnittlig anställd får i pension, i förhållande till arbetsinkomsten.

Om utvecklingen fortsätter som hittills kommer nettopensionerna i Sverige år 2048 vara endast 48,2 procent av slutlönen. Nettopensionerna i Estland kommer att vara en aning lägre.

Danskarna kan räkna med att få 69,5 procent av lönen vid pensioneringen. Finländarnas nettopension kommer att bli 61,3 procent.

De bästa pensionerna med nuvarande pensionssystem skulle år 2048 betalas i Grekland

och Nederländerna. Grekernas nettopension skulle bli ca 110 procent av lönen, holländarnas ca 104 procent.

En förklaring till att inkomsten stiger i Grekland och Nederländerna är att skatten på pension är lägre än skatten på arbete.

I Sverige har Kommissionens rapport mötts med missnöje.

– Det är klart att det är en oacceptabel utveckling. Här måste det tas upp en diskussion med regeringen om den framtida utvecklingen, säger **Curt Persson**, ordförande i de statsanställdas förbund PRO till Sveriges Radio.

Jämförelsen mellan pensionerna i de olika länderna i Europeiska unionen gäller året efter pensioneringen, som andel av slutlönen, för en privatanställd medelinkomsttagare som efter 40 års yrkesliv pensioneras vid 65 år.

I EU-kommissionens beräkningar ingår inte privata pensionsförsäkringar.

(R&D 33/2010, Sveriges radio 15.11., SVT 15.11.)

URUGUAY

Folkpensionen höjs

Regeringen i Uruguay höjer kraftigt minimibeloppet av folkpensionen.

Regeringen förhöjde folkpensionen 17 procent i oktober. Minimibeloppet av folkpensionen är nu 3 606 pesos, ungefär 129 euro.

Minimibeloppet höjs på nytt i juni 2011. Då blir förhöjningen 50 procent och minimibeloppet stiger till 4 500 pesos.

Även efter nästa års förhöjning blir minimibeloppet under fattighetsgränsen, som är 5 600 peso i månaden. Minimilönen i Uruguay är 4 700 pesos i månaden.

Regeringen beräknar att ca 40 000–45 000 pensionstagare kommer att gagnas av förhöjningarna. Kostnaderna för de förhöjda pensionerna blir 186 miljoner pesos.

(International Update – Recent developments in foreign public and private pensions October 2010)

MALAWI

Pensionsåldern överstiger livslängden

Medborgarna i Malawi blev i oktober chockade av regeringens lagförslag, som höjer pensionsåldern över den förväntade medellivslängden.

Regeringens lagförslag höjer kvinnornas pensionsålder till 55 år och männens pensionsålder till 60 år. Enligt världshälsoorganisationen WHO är medellivslängden i Malawi bara 50 år.

Det är första gången som Malawi planerar att introducera en offentlig pensionsålder. Hittills har pensionsfrågorna varit ett ärende mellan arbetsgivarna och arbetstagarna.

I det nuvarande systemet har arbetstagarna haft rätt att när som helst lyfta sina pensionsparningar från fonderna. Enligt lagförslaget skulle pensionssystemet formaliseras och bli obligatoriskt. Det nya systemet skulle förbjuda de pensionsförsäkrade att ta ut besparingarna före pensionsåldern. I fortsättningen skulle arbetstagarna kunna ta ut sina besparingar endast om de blir arbetsoförmögna eller emigrerar ut ur landet.

Centralorganisationen för Malawis arbetstagare MCTU kritiserat hårt regeringens pensionsreform.

MCTU menar att lagförslaget har utformats efter en modell från rika länder där medellivslängden är hög och inte tar hänsyn till förhållandena i Malawi. Enligt MCTU borde pensionsåldern vara 40 år för kvinnor och 45 år för män.

MCTU har satt igång en omfattande kampanj mot lagförslaget. Dessutom ordnade organisationen en storstrejk den 16 november. I samband med strejken fängslades MCTU:s generalsekreterare **Robert Mkwezalamba** av polisen.

Regeringens förslag till pensionsreform ska behandlas av parlamentet före årsskiftet.

(Nyasa Times Online 21.10., 15.10. och 16.10., Kansan Utiset 28.10., Arbetaren 3.11.)

Frankrike söker balansen

Hannu Ramberg
Kontaktchef
Planeringsavdelningen
Pensionsskyddscentralen

1. Full yrkesbana bunden till födelseåret
2. Nya förslag: pensionsåldern höjs till 67
3. Sysselsättningen styrs med hjälp av lönebidrag till äldre arbetstagare

■ nom den närmaste framtiden kommer allt fler fransmän att gå i pension. Till följd av livslängdens ökning betalas pensionerna under en allt längre tid. Dessa förändringar bedöms leda till att pensionsutgiften blir ohållbart stor.

Även om pensionssystemet redan delvis har reviderats för att få utgifter och inkomster i balans, behövs det fler ändringar. Vid sidan av ändringar som direkt berör pensionerna vill man främja fortsatt förvärvsarbete bland dem som passerat medelåldern och stärka den finansiella grunden för pensionerna.

I Frankrike kan man gå tidigt i pension. Så tänker folk ofta, och det stämmer också, men både käpp och morot erbjuds överraskande lätt.

Full yrkesbana beror på födelseåret

★ Det är möjligt att få ålderspension redan vid 56 år. Det förutsätter att man har arbetat i 43 år och alltså börjat som mycket ung. Annars kan man gå i pension vid fyllda 60. Om man inte har fått ihop en full yrkesbana blir pensionen sänkt. I yrkesbanan medräknas också tider utan lön.

Om yrkesbanan är kortare än vad som krävs på basis av födelseåret, sänks den intjänade pensionen med 1,25–0,625 procent för varje kvartal som saknas. Tiden räknas i kvartal.

Pension som inte sänks kan man numera få först vid fyllda 65. Det är alltså möjligt att få pension tidigt, men då har man kanske inte tjänat in full pension, och dessutom sänks den intjänade pensionen.

Om man däremot har gjort en fullång yrkesbana vid 60 års ålder och arbetar vidare, tillväxer pensionen 1,25 procent mer för varje kvartal. Om man arbetar vidare efter 65 års ålder och inte har arbetat hela det antal kvartal som krävs, höjs antalet kvartal som tjänats in före 65 års ålder med 2,5 procent för varje kvartal som man arbetar efter 65 års ålder.

Sättet att beräkna pensionen är klart annorlunda än vårt. För grundpensionerna finns dessutom ett tak som går vid en månadslön på 2 885 euro. Även därför kan pensionen bli anspråkslös. Den obligatoriska tilläggspensionen är en liten tröst, men den har också ett tak.

Nya förslag: ålderspension vid 67

★ Före reformplanerna i år hade det redan bestämts att full pension från och med år 2012 kommer att förutsätta 61 års ålder och 41 års yrkesbana.

Utöver tidigare ändringar av pensionssystemet som ännu är i en över-

gångsfas har det i år offentliggjorts nya ändringsförslag. Kravet på 60 års ålder för ålderspension, som ännu i dag är vanligt, ska successivt stiga till 62 år före år 2018.

Den nya ändringen ska träda i kraft i juni 2011. Då måste man ha fyllt 60 år och 4 månader för att få ålderspension. Efter övergångsperioden, år 2018, förutsätts 67 års ålder, i stället för 65, för full, oförminskad pension.

Även kravet på försäkringstid ökar. År 2020 krävs 41,5 år i arbetslivet. Den som har börjat arbeta vid 18 års ålder eller tidigare och har arbetat längre än det som krävs, kan få pension vid 58-60 års ålder utan att pensionen minskar.

Vissa tjänstemannagrupper har nu en mycket låg åldersgräns, 50-55 år. Den kommer att stiga till 52-57 år före år 2018. Det har gjorts kalkyler om ännu mer kännbara alternativ för att förlänga yrkesbanan och höja pensionsåldern.

Sysselsättningen stöds med lönebidrag för äldre

★ Den som anställer en arbetstagare som fyllt 55 år ska under ett års tid få ett bidrag som motsvarar 14 procent av lönen, upp till en lön på 2 885 euro.

Från och med detta år ska företag med minst 50 anställda tillsammans med representanter för arbetstagarna komma överens om sysselsättning av personer som fyllt 50 eller göra upp en plan för sysselsättning av personer som fyllt 50.

I överenskommelsen eller planen uppges antalet personer som kommer att gå i ålderspension och antalet nyrekryteringar. Där beskrivs också tutorverksamhet som går ut på att äldre anställda lär upp yngre, fortbildning för äldre anställda, yrkesrelaterade risker för äldre anställda samt hur arbetsförhållandena ska förbättras och hur flexibel arbetstid ska kunna tillämpas före pensioneringen.

Fonden för yrkesfrämjande betalar tutorstöd. Om företaget inte följer detta, måste den betala 1 procent av lönesumman till ålderspensionsfonden som en straffavgift. Jämfört med de finska pensionsfonderna är ålderspensionsfonden i Frankrike en rätt liten, temporär fond som ska jämnas ut den utgiftsökning som åldersfördelningen ger upphov till.

Mer pengar till pensioner tas ut genom öronmärkta skattehöjningar. Inkomstskattegraden i den högsta inkomstklassen höjs men en procent. Skatten på försäljningsvinst höjs med en procent och samtidigt avskaffas den skattefria delen av försäljningsvinster, 27 000 euro. Dessutom blir "garantipensioner" underkastade en socialskyddsavgift på 14 procent.

Kompletteringspensionerna – retraites-chapeaux, "hattpensioner" – är pensioner som i allmänhet endast toppen i företagshierarkin kan få utöver sina övriga pensioner. De kan t.ex. vara bundna till den sista lönen.

Arbetspensionsavgifterna stiger år 2011

▶ År 2011 är den genomsnittliga arbetspensionsförsäkringsavgiften 22,4 procent av lönen, dvs. 0,4 procentenheter högre än år 2010. På avgiften beviljas dock en tillfällig sänkning på 0,5 procentenheter i avsikt att upplösa ett finansieringsöverskott på invalidpensioner.

Nästa år är pensionsavgiften för personer under 53 år 4,7 procent av lönen, dvs. 0,2 procentenheter högre än år 2010. Den som har fyllt 53 år betalar 6,0 procent, vilket innebär en höjning på 0,3 procentenheter.

Arbetsgivarens avgift är 17,1 procentenheter i genomsnitt nästa år, 0,2 procentenheter mer än år 2010.

År 2011 är grundprocenten enligt lagen om pension för lantbruksföretagare och arbetspensionsförsäkringsavgiften enligt lagen om pension för företagare 21,6 procent före 53 års ålder och 22,9 procent efter fyllda 53 år. Det är 0,4 respektive 0,5 procentenheter mer än år 2010.

Livslängdskoefficienten är 0,98689

▶ Social- och hälsovårdsministeriet har fastställt livslängdskoefficienten för år 2011. Livslängdskoefficienten är 0,98689. Syftet med livslängdskoefficienten är att anpassa nivån på nya arbetspensioner och pensionsutgiften enligt förändringarna av den förväntade medellivslängden. Om medellivslängden fortsättningsvis ökar, minskar livslängdskoefficienten de månatliga pensionerna. Livslängdskoefficienten tillämpades för första gången år 2010. Målet är att människorna ska arbeta längre än idag för att kompensera livslängdskoefficientens minskande inverkan på pensionen.

Kommunernas pensionsförsäkring blir Keva

▶ Kommunernas pensionsförsäkring byter namn till Keva i början av år 2011. Bakgrunden till namnändringen är att Keva även börjar sköta pensionsärendena för de statligt anställda från början av år 2011. Skötseln av pensionsärendena för de anställda inom den evangelisk-lutherska kyrkan har redan överfört till Keva.

MastDo kämpar mot depressioner

▶ På arbetsplatserna kan man stödja välbefinnande i arbetet och arbetsförmåga på många sätt. Bäst lyckas detta då man på förhand tillsammans har kommit överens om spelreglerna. Kampanjen MastDo ger information om de konkreta medel som kan användas på arbetsplatserna för att stöda fortsatt arbete och återgången till arbetet efter sjukfrånvaro.

Läs mer på www.mastdo.fi

Partiell sjukdagpenning blir populärare

▶ Färska forskningsresultat visar att partiell sjukdagpenning har blivit allt mer populär eftersom den anses gynna både arbetstagaren och arbetsplatsen. De flesta stora och medelstora arbetsplatser har använt partiell dagpenning eller tänker göra det vid behov.

Social- och hälsovårdsministeriet lät TNS Gallup Ab göra en enkät med avsikten att utreda hur arbetsplatser använder partiell sjukdagpenning och gemensamt överenskomna arbetsformer som stöder återgång till arbete. Över 40 procent av de som svarade berättade att de har använt partiell sjukdagpenning, och över 40 procent förhöll sig positivt till införandet av partiell sjukdagpenning vid behov.

Av dem som svarat var 14 procent inte intresserade att införa partiell sjukdagpenning. Det kan bero på att man inte har känt till möjligheten. Bland mindre företag är intresset för partiell sjukdagpenning mindre än bland stora företag.

(SHM)

mastdo

Kunskap,
verktyg,
arbetsförmåga!

www.mastdo.fi

UTNÄMNINGAR

Keva

Politics magister **Tero Manninen** har utnämnts som informationsdirektör. Han vikarierar för Arja Lerssi-Lahdenvesi, som är studieledig. Manninen kommer närmast från social- och hälsoministeriet.

Pensionskyddscentralen

Filosofie magister **Lotta Rantala** har utnämnts till översättare. Hon arbetar i gruppen översättningstjänster på informationsavdelningen.

Veritas

Timo Moilanen har utnämnts till kontaktchef inom Veritas företagsenhet. Moilanen ansvarar för försäljningen av bolagets produkter i Åboregionen.

Hannele Rajamäki har utnämnts till kontaktchef inom Veritas företagsenhet. Rajamäki ansvarar för försäljningen av bolagets produkter i Tammerforsregionen.

Flerspråkiga publikationer från PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

PENSIONSSKYDDSCENTRALENS PUBLIKATIONER FINNS I PDF-FORM PÅ WEBBPLATSEN WWW.ETK.FI.
TRYCKTA PUBLIKATIONER KAN BESTÄLLAS FRÅN AINEISTOTILAUSET@ETK.FI ELLER TFN 010 7511 (VÄXEL)

STATISTIK

Tilasto Suomen eläkkeensaajista 2009
Statistik över pensionstagarna i Finland 2009
Statistical Yearbook of Pensioners in Finland 2009

Publikationen innehåller uppgifter om alla som får pension från arbets- och folkpensionssystemet, de nypensionerade och pensionsutgiften. Statistiken produceras i samarbete med Folkpensionsanstalten och den utkommer som en del av Finlands officiella statistik.

ISSN 1795-5165 Finlands officiella statistik (tryckt)
ISSN 1796-0479 Finlands officiella statistik (webbpublikation)
ISSN-L 0780-3028 Statistik över pensionstagarna i Finland

Tilasto Suomen eläkkeensaajista kunnittain 2009
Statistik över pensionstagarna i Finland efter kommun 2009

Statistiken innehåller uppgifter om pensions-tagarnas antal, befolkningsandel, totalpension samt pensionsutgift efter kommun och landskap. Statistiken produceras av Pensions-skyddscentralen och FPA tillsammans och den utkommer som en del av Finlands officiella statistik.

ISSN 1795-5165 Finlands officiella statistik (tryckt)
ISSN 1796-0479 Finlands officiella statistik (webbpublikation)
Tilasto Suomen eläkkeensaajista kunnittain 1238

Taskutilasto 2010
Fickstatistik 2010
Pocket statistics 2010-12-01

Fickstatistiken innehåller centrala statistiska uppgifter om pensionsskyddet. Dessutom innehåller den uppgifter om hela den sociala tryggheten och befolkningen i Finland. Publikationen ges ut på finska, svenska och engelska.

ISSN -L 1235-6808 (på finska)
ISSN-L 1236-6463 (på svenska)
ISSN-L 1235-7480 (på engelska)

Och nu är det jul igen

.....300.....1800.....1900.....2010.....

God jul och gott nytt år!

Pensionsskyddscentralen
ELÄKETURVAKESKUS

